

STERK BEROEPS- ONDERWIJS

SAMEN BOUWEN

AAN DE AANSLUITING
VMBO-MBO

Dubbelinterview
met de voorzitters van de
MBO Raad en de VO-raad

**Twaalf leerlabs vertellen
hoe zij werken aan
een goede aansluiting**

Inzichten en praktische
handvatten voor
SAMENWERKING

Sterk Beroepsonderwijs

Het ministerie van OCW, Connect Groen, Stichting Platforms VMBO (SPV), MBO Raad en de VO-raad zetten zich in voor het programma Sterk Beroepsonderwijs. Het project Leerlabs is daarbinnen onderdeel van de programmaliijn 'Doorlopende leerroutes'. De initiatiefnemers van het project Leerlabs zijn de MBO Raad, de VO-raad en het ministerie van OCW.

In het hele land wordt volop ingezet op een naadloze aansluiting van het vmbo naar het mbo. De Wet doorlopende leerroutes die sinds 1 augustus 2020 van toepassing is, biedt daarvoor meer ruimte aan scholen.

In 2022 hebben opnieuw verschillende regio's de kans gekregen om vanuit het programma Sterk Beroepsonderwijs in een Leerlab de samenwerking tussen vo en mbo (verder) vorm te geven en de aansluiting tussen vmbo en mbo te verbeteren. De mogelijkheden die de wet biedt konden hierbij worden ingezet.

In dit magazine is van alle twaalf leerlabs opgetekend welke route is genomen, welke stappen zijn gezet om de samenwerking vmbo-mbo te verduurzamen en/of om te komen tot een eerste aanzet van een doorlopende leerroute.

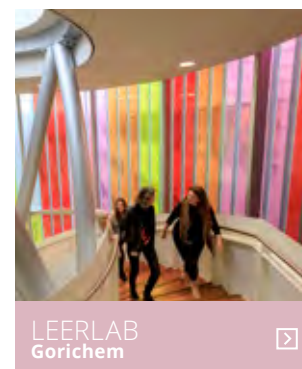
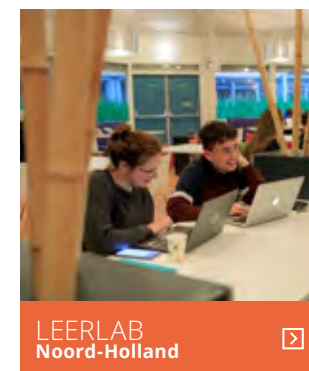
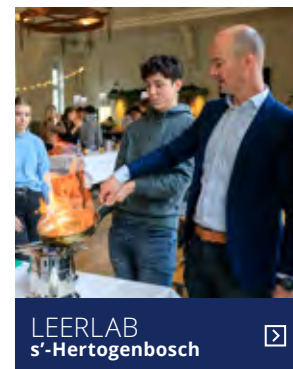
Binnen enkele leerlabs vormde een praktijkgericht programma op het vmbo het beginpunt van het gezamenlijk onderwijsprogramma vmbo-mbo. Interessante praktijkvoorbeelden, zeker nu de minister de toezegging heeft gedaan dat alle gl/tl-scholen vanaf

augustus 2024 een praktijkgericht programma mogen aanbieden.

Met de verschijning van dit magazine wordt het project 'Leerlabs Sterk Beroepsonderwijs' na vier jaar afgesloten. Maar waar het project stopt, gaat de samenwerking in de regio's verder. Een soepele aansluiting tussen vmbo en mbo(-hbo) blijft hoog op de agenda staan. De rijke opbrengsten van alle leerlabs zijn geanalyseerd en opgetekend in een rodedraadartikel, te vinden in dit magazine. We hopen dat de praktijkvoorbeelden en het rodedraadartikel in dit magazine je inspireren om een vervolg te geven aan de samenwerking in jouw regio.

Wij wensen je veel leesplezier!

INHOUDSOPGAVE IN DEZE UITGAVE...

Wet doorlopende leerroutes vmbo-mbo:

'Meer ruimte en flexibiliteit'

Wat zijn doorlopende leerroutes en geïntegreerde leerroutes nu precies? En wat maakt de wet doorlopende leerroutes vmbo-mbo allemaal mogelijk? In dit artikel lees je alles over de definities, achtergronden en kansen die de wet biedt.

Allereerst: de wet doorlopende leerroutes vmbo-mbo (Sterk beroepsonderwijs) biedt meer ruimte en flexibiliteit. Door de stevige samenwerking tussen vmbo en mbo kunnen we het beroepsonderwijs meer als één geheel vormgeven. De wet biedt bijvoorbeeld jongeren de mogelijkheid het mbo en vmbo gecombineerd in één opleiding te volgen (doorlopende leerroutes), waarbij de leerling richting een mbo 2-opleiding het vmbo-diploma niet hoeft te behalen (geïntegreerde leerroute). De focus ligt op goed en toegankelijk beroepsonderwijs in elke regio en het stimuleren van onderwijs dat aansluit op de arbeidsmarkt, kansen biedt en aansluit bij wat jongeren boeit.

Doorlopende leerroute

Een doorlopende leerroute is een gecombineerd onderwijsprogramma dat bestaat uit een vmbo-profiel met een daaraan verwant mbo-opleidingsdomein of -kwalificatie. In deze doorlopende leerroute kunnen jongeren zowel een vmbo-diploma als een mbo-diploma (op niveau 2, 3 of 4) halen. Doordat het onderwijs in een doorlopende leerroute verdiept, verrijkt of versneld kan worden, zijn jongeren beter voorbereid op de (regionale) arbeidsmarkt of stromen zij sneller door naar vervolgonderwijs (mbo-opleiding op een hoger niveau of het hbo).

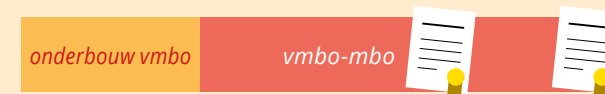
De geïntegreerde leerroute is een verbijzondering van de doorlopende leerroute. In deze route kunnen jongeren ervoor kiezen om vanuit de vmbo-basis een mbo 2-diploma te halen, waarbij het vmbo-examen gedeeltelijk of zelfs in zijn geheel achterwege kan worden gelaten.

Reguliere leerroute

In een reguliere leerroute worden het vmbo en het mbo afgesloten met een diploma en is er niet of nauwelijks sprake van de mogelijkheid om vmbo en mbo gecombineerd in een opleiding te volgen.

Doorlopende leerroute

In de doorlopende leerroute wordt zowel een vmbo-diploma als een mbo-diploma (op niveau 2, 3 of 4) behaald, waarbij het mogelijk is om het vmbo-examen uit te stellen tot en met het 3e jaar van de route en vanaf het eerste jaar van de route met mbo-stof te volgen en examineren.

Geïntegreerde leerroute

Vanuit de vmbo-basis kan een mbo 2-diploma behaald worden, waarbij het vmbo examen geheel of gedeeltelijk achterwege kan worden gelaten.

‘De wet biedt jongeren de mogelijkheid het **mbo** en **vmbo** gecombineerd in één opleiding te volgen.’

Welke ruimte biedt de wet?

Eén studieduur en onderwijstijd

In een doorlopende leerroute hanteren we één model voor studieduur en onderwijstijd. Hierdoor ontstaat er ruimte om een optimaal samengesteld onderwijsprogramma te ontwikkelen, waarin mbo-onderdelen eerder aan bod kunnen komen en vmbo-onderdelen later kunnen worden afgerond. Door het ontwikkelen van een gecombineerd programma kan bovendien onnodige overlap worden voorkomen, waardoor er ruimte ontstaat om de opleiding te verkorten met maximaal één jaar.

Teambevoegdheid

De teambevoegdheid in de wet biedt de mogelijkheid om als vmbo-mbo een gezamenlijk docententeam te vormen voor vak- en sectoroverstijgende programmaonderdelen.

Examens

De wet biedt daarnaast de mogelijkheid voor het afnemen van vmbo-examens t/m het derde jaar van de route. Er is ruimte om mbo-examinering en beroepspraktijkvorming (BPV) vanaf vmbo leerjaar 3 te verzorgen (eerste jaar van de doorlopende leerroute). En in de geïntegreerde leerroute vmbo bb-mbo2 is het mogelijk om geen of enkele vmbo-examens af te nemen; in routes kb/gtl-mbo3/4 blijft vmbo-examinering behouden.

Samen aan de slag?

Om een doorlopende leerroute te ontwikkelen, moeten de vmbo- en mbo-scholen verschillende stappen zetten. Hier vind je alle stappen op hoofdlijnen en verwijzingen naar de specifieke onderwerpen.

Een aantal thema's uitgelicht:

- **Samenwerkingsovereenkomst** - De vmbo-school en de mbo-school leggen afspraken over de doorlopende leerroute vooraf vast in een samenwerkingsovereenkomst (o.a. voor de overstapoptie). Mocht een regio routes met meerdere scholen en/of instellingen willen ontwikkelen, kan er één overeenkomst worden opgesteld, waaraan alle partijen deelnemen.
- **Verantwoordelijkheden** - De vo-school is verantwoordelijk voor het vo-onderwijs, examinering en de diplomering. De mbo-school is verantwoordelijk voor het mbo-onderwijs, examinering en de diplomering.
- **Kosten** - De eerste twee jaar is er sprake van vo-bekostiging, daarna van mbo-bekostiging. Er is de mogelijkheid tot overdragen.
- **Locatie** - De doorlopende leerroute kan gedeeltelijk of volledig worden verzorgd op een vmbo- en/of mbo-school (en/of deels op de locatie van een leerbedrijf).
- **Duo** - Scholen moeten voor de start van het programma hun route bij DUO melden onder voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs.

Een gezamenlijk keuzevak Gastheerschap voor vmbo-leerlingen

'GEWOON BEGINNEN!'

In de omgeving 's-Hertogenbosch werken het Koning Willem 1 College (mbo), SG De Overlaat en de Bossche Vakschool (vo) met elkaar samen rondom twee leerlijnen: vanuit HBR/horeca wordt samengewerkt aan het keuzevak Gastheerschap en vanuit het vmbo-profiel D&P en de Academie van Orde en Veiligheid (AOV) van het mbo wordt samengewerkt rondom het keuzevak Geüniformeerde Beroepen. Omdat de samenwerking met elk van de twee vo-scholen anders is uitgewerkt, bestaat het leerlab 's-Hertogenbosch feitelijk uit vier sub-leerlabs: de horeca-route met De Overlaat, de horeca-route met de Bossche Vakschool, AOV met De Overlaat en AOV met de Bossche Vakschool. Vandaag zijn we op bezoek bij het sub-leerlab waarin het KW1C en De Overlaat samenwerken aan de leerlijn HBR/horeca en spreken hier met Marieke Trip en Twan Musters, respectievelijk projectleider en stuurgroep lid van het programma Doorlopende Leerlijnen van het KW1C, en met Servaes van den Broek, teamleider bij SG De Overlaat.

Twan Musters

Marieke Trip

Servaes van den Broek

Van een meeloopdag naar het keuzevak gastheerschap

De samenwerking begon simpel: leerlingen een keer mee laten lopen op het mbo. Servaes van den Broek: "Wij waren al een tijdje aan het zoeken naar doorlopende leerlijnen en probeerden aansluiting te vinden bij de ROC's in de regio. Bij KW1C kregen we met Twan een goede ingang en hebben we al snel afgesproken: laat leerlingen van De Overlaat een aantal middagen meedraaien op het mbo en vandaaruit kijken we wat mogelijk is."

Dat vertaalde zich al snel in de wens om leerlingen het keuzedeel gastheerschap volledig op het mbo te laten volgen. Leerlingen van De Overlaat hebben donderdag een praktijkdag op hun lesrooster staan; zij komen dan naar het KW1C. Het KW1C heeft vier opleidingsrestaurants, samen vormen zij een weerspiegeling van de horeca in de markt: van een lager tot een hoger segment. De vmbo-leerlingen uit het leerlab konden ervaring opdoen in het midden- en het hogere segment.

Aandacht voor pedagogiek en beroepshouding

Voor leerlingen bleek het ontzettend leerzaam om in deze restaurants van het KW1C mee te draaien. Tegelijkertijd was het ook een flinke overstap vanuit de vertrouwde vmbo-school. Ook de mbo-docenten moesten wennen aan de jongere vmbo-leerlingen. Servaes: "Leerlingen waren ook wel kritisch over de 'landing' op het ROC. Pedagogisch hebben zij een andere benadering nodig, maar dit werd door docenten

en medestudenten op het mbo niet altijd herkend. Leerlingen hadden daardoor het gevoel dat zij als 'extra handjes' werden toegevoegd aan de serveerploeg en voelden zich soms onzeker."

Marieke Trip herkent dit: "We merkten dat de dagstart anders moest: vmbo'ers hebben andere behoeften: meer begeleiding bij wat er van hen verwacht wordt, meer aandacht voor beroepshouding en -gedrag. Dat vraagt niet alleen om inhoudelijke kennisoverdracht, maar ook om een andere pedagogische aanpak. Docenten van het mbo kunnen in dit opzicht veel leren van hun collega's van het vmbo. Door deze zoektocht kom je erachter welke onderdelen nog versterkt moeten worden. Wellicht gaan we het eerste deel van het traject op de vmbo-locatie verzorgen."

Twan Musters geeft een concreet voorbeeld: "Als leerlingen op het vmbo hebben geleerd hoe zij aardappels brunoise moeten snijden (in kleine blokjes, red.), wil dat niet automatisch zeggen dat ze die kennis ook kunnen vertalen naar andere terreinen. Als je dan de opdracht geeft 'snijd brunoise van een wortel', kun je een verwarde blik krijgen omdat het geleerde nog niet is toegepast op een ander ingrediënt en in een andere context. Wanneer je dan uitlegt dat het om hetzelfde principe gaat als bij een aardappel, lukt het natuurlijk, maar je moet als docent snappen waar de aarzeling van leerlingen vandaan komt, hoe je hen kan helpen de vertaalslag te maken en hoe je daarmee ook hun zelfvertrouwen kan stimuleren."

Cyclisch ontwerpen

Terug naar het begin. Hoe kwam de samenwerking eigenlijk tot stand? Een samenwerking in de regio 's Hertogenbosch begint - uiteraard - met koffie en een Bossche bol. "Je moet alle fasen doorlopen met elkaar. Van de eerste kop koffie, elkaar goed leren kennen, de ideeën- en uitprobeersfase, tot het vieren van successen, ook de kleine tussendoor. Al die fasen hebben een functie," vertelt Marieke.

Twan: "We waren gestart met het schrijven van een projectplan. Maar al snel merkten we dat zo'n projectmatige aanpak niet de juiste energie en motivatie gaf. Docenten wilden veel liever in ontwikkelteams werken, met een cyclisch proces: beginnen, kijken wat nodig is, bijstellen en weer doorgaan. Dat vroeg om flexibiliteit die we met een vooraf bepaald projectplan niet hadden kunnen bereiken. En het past bij ons uitgangspunt 'Teams aan zet'."

Juist door niet alles van tevoren uit te willen denken kwam er al snel beweging in het project. Dat wil niet zeggen dat er geen obstakels waren. Die waren er in praktische bezwaren en 'gedoe': het organiseren en financieren van vervoer voor leerlingen van het vmbo in Waalwijk naar het mbo in Den Bosch, groepsgroottes, verzekeringen en werkkleding voor de leerlingen. Toch hielp het om dit niet allemaal vooraf op te willen lossen en juist pragmatische oplossingen te verzinnen op het moment dat het zich voordeed. "We begonnen gewoon

en spraken expliciet ons commitment uit: 'die samenwerking gaat er sowieso komen' en al doende vonden we het wiel uit en losten we de 'gedoetjes' op," benadrukt Twan.

Verbreden en verdiepen

Ook de ambitie ontwikkelde zich gaandeweg. "In het begin spraken we vooral over de wens om het ontwikkelpad van de leerling te versnellen. Maar we merkten al snel dat dit geen doel op zich was. Het gaat bij jongeren niet alleen om kennis en vaardigheden, maar ook om levenservaring en rijpheid. Onze insteek veranderde dus in de wens om te verbreden en te verdiepen. Gaandeweg kwamen we erachter dat het toch mogelijk is om te versnellen, maar het is dan niet meer het primaire doel, maar een bijvangst."

Jongeren die op het vmbo al mbo-onderdelen krijgen, zoals kennis over wijnsoorten, kunnen deze 'gewonnen tijd' vervolgens benutten om te verdiepen of verbreden. Bijvoorbeeld door te kiezen voor een extra specialisatie zoals barista of snijtechnieken.

Samenwerking op verschillende niveaus

Inmiddels staat de samenwerking tussen Twan, Marieke en Servaes als een huis. Toch zien ze ook kansen voor versterking. Vooral ten aanzien van het versterken van de samenwerking en uitwisseling tussen vmbo- en mbo-docenten onderling. Servaes: "Vooraf hadden we onze curricula en keuzedelen gedeeld. Onze

externe procesbegeleider ging deze analyseren en dat was inhoudelijk heel goed en nuttig, maar we realiseerden ons pas later dat we eigenlijk docenten met elkaar in gesprek hadden moeten laten gaan. Onlangs hebben we de docenten bij elkaar gezet, dat zouden we een volgende keer al in een veel eerder stadium doen." Twan vult aan: "Servaes en ik hebben veel contact gehad voordat de docenten in beeld kwamen – en dat was ook goed, want er was veel voorwerk nodig. Het is belangrijk om scherp te houden dat andere betrokkenen op tijd aanhaken."

Nieuwsgierig?

Lees hier meer over het leerlab uit s'-Hertogenbosch.

En dat geldt niet alleen voor docenten. Marieke: “Het management moet snel de “ja maars” van tafel vegen. Het helpt niet als je cirkeltjes blijft draaien rondom vervoer, dan kun je geen vervolgstappen zetten. Het draagvlak vanuit bestuur en MT is belangrijk en geeft ruimte voor innovatie. Je wilt ook niet dat docenten zich hiermee bezig hoeven te houden.” Servaes: “Voor ons werkte het om gewoon aan de slag te gaan, zonder veel overleg op bestuurlijk niveau. Tegelijkertijd hebben we bestuurders wel nodig voor de borging en afspraken over formatie.”

Twan herkent die behoefte aan bestendiging: “De samenwerking is nu nog grotendeels afhankelijk van gemotiveerde individuen. En dat is logisch, want in het begin heb je kartrekkers nodig om in beweging te komen. We komen nu in de fase waarin we de initiatieven minder afhankelijk willen maken van mensen, door de samenwerkingsafspraken te bestendigen in heldere kaders.”

Toekomstplannen

Bij een ontwikkelgerichte aanpak horen tussentijdse evaluaties en het identificeren en doorvoeren van verbeteringen. Dat betekent bijvoorbeeld dat er mogelijk een tussenstap richting het keuzedeel wordt ingebouwd. Servaes legt uit: “Voor sommige leerlingen is meteen zo’n keuzedeel op het mbo een te grote sprong in het diepe. We overwegen om voor een volgende groep te beginnen met verdiepende gastlessen gegeven door het mbo, over bijvoorbeeld wijn, vlees of duurzaamheid,

om de overgang naar het meewerken in een professioneel restaurant te verzachten.” En er liggen meer ontwikkelambities. “We hebben nu een aansluiting gecreëerd, maar je kan aan de start nog meer gezamenlijk doen: qua opdrachtformulering, beoordelingscriteria, voorlichting aan ouders en natuurlijk ten aanzien van het pedagogisch begeleiden van jongeren. We hebben wel gemerkt dat het helpt om te kaderen: we waren gestart met twee groepen, zowel voor de keuken als de bediening. Maar als je zo ontwikkelgericht bezig bent, helpt het om niet teveel tegelijk op te pakken: we gaan nu eerst de bediening doorontwikkelen.”

Tegelijkertijd zijn er ook op andere terreinen wensen om de doorlopende lijnen vmbo-mbo door te ontwikkelen. “Rondom uiterlijke verzorging ligt er ook zo’n wens. En kortgeleden zijn we in gesprek gegaan met een aantal directeuren van de economische opleidingen van het KW1C. Ook zouden we wat we nu hebben voor de HBR-route willen verbreden naar andere ROC’s in de regio.”

Genoeg te doen dus – en dat is niet voor niets! “Onze uiteindelijke ambitie is een echte doorlopende leerroute. In mijn ideaalplaatje wisselen we collega’s en gastlessen uit en delen we stageplaatsen. Het vmbo en mbo staan beide onder druk, er is straks een groot tekort aan beroepsmensen. We hebben bijvoorbeeld maar acht HBR-leerlingen. De noodzaak om samen te werken in het beroepsonderwijs wordt alleen maar groter.”

Samenwerking tussen vmbo en mbo op één locatie

DENK BUITEN BESTAANDE KADERS EN ZOEK ELKAAR OP!

Op het Zuid-Hollandse eiland Goeree-Overflakkee is Leerlab Middelharnis net van start gegaan. De Beroepscampus, waar verschillende vmbo en mbo scholen samen zijn gevestigd, biedt daarvoor een prachtige plek. In het hoge Noorden is er eveneens sprake van twee scholen op één locatie en is Leerlab Stadskanaal al wat langer actief. Ciska Plas (onderwijskundig adviseur en docent bij Stadskanaal Noorderpoort), Annette Kornelius (leerjaarcoördinator en docent bij Ubbo Emmius), Heleen Vlietland (vmbo-docent bij CSG Prins Maurits Middelharnis) en Edith van den Heuvel (mbo-docent bij Albeda Collega Middelharnis) gingen met elkaar in gesprek over de lessen en uitdagingen die ze tot nu toe zijn teggekomen in het werken vanuit deze twee afzonderlijke Leerlabs, die allebei werken onder één dak.

Edith van den Heuvel

Heleen Vlietland

Annette Kornelius

Ciska Plas

Ciska: "Een aantal jaren geleden was Stadskanaal Noorderpoort nog een vmbo en mbo school. Er is toen een splitsing geweest, waarbij de vo-locatie door Ubbo Emmius werd overgenomen maar wel in hetzelfde pand gevestigd bleef. Het voordeel van deze startsituatie is dat docenten elkaar al goed kennen. Er kwam vervolgens een opdracht om aan doorlopende leerroutes te werken en dat heeft drie jaar geleden geresulteerd in de start van de huidige samenwerking. We geven met elkaar meerdere leerroutes vorm. In ons Leerlab onderzoeken we specifiek of een modulair curriculum een basis kan zijn voor het ontwerpen van economische leerroutes."

Heleen: "Vanuit ons Strategisch Beleidsplan kwam in 2021 de vraag hoe we tot een doorlopende leerroute richting het MBO konden komen. We raakten toen onder meer geïnspireerd door het modulaire werken in Stadskanaal. Tegelijkertijd speelde de verhuizing van ons vmbo naar de gloednieuwe Beroepscampus. Met die ontwikkeling en de beschikbaarheid van een subsidie voor de Leerlabs was het logisch om in 2022 in gesprek te gaan met het Albada College, dat al gevestigd was in de Beroepscampus."

Edith: "Onze samenwerking staat echt nog in de kinderschoenen. We zien al wel een aantal concrete mogelijkheden voor samenwerking. Daarbij starten we telkens klein en evalueren we hoe verder uit te bouwen. Op het Albada zijn we dit jaar bijvoorbeeld begonnen met modulair onderwijs, genoeg mogelijkheden om dat ook in samenwerking met het vmbo verder te ontwikkelen!"

Klein beginnen dus, wat zijn nog andere sleutels voor een goede start?

Ciska: "Het belangrijkste voor mij is dat het idee voor samenwerking gedragen wordt, met collega's die hier hart voor hebben. Ik heb ook wel eens projecten gezien waar docenten bij betrokken werden omdat ze nog wat taakuren over hadden. Dat werkt niet. Ik zoek echt collega's die bevlogen zijn. Een andere belangrijke sleutel zijn de informele contactmomenten: gewoon eens koffie met elkaar drinken en van elkaar leren. Neem de tijd om elkaars taal en ideeën te leren kennen. Daar zit heel veel waarde in."

Heleen: "Je triggert me wel met die eerste les Ciska. Ik ervaar zelf sterk de noodzaak tot samenwerken, van oud-leerlingen hoor je vaak dat ze lesstof op het mbo krijgen die ze allang hebben gehad. Dan wil je daar een betere aansluiting in vinden. Je bent bevlogen maar teamleden zien dat nut en die noodzaak helemaal (nog) niet. Hoe hebben jullie ervoor gezorgd dat iedereen meeging?"

Ciska: "Voor ons hielp het dat er vanuit de beide directies al een opdracht was neergelegd om doorlopende leerroutes te ontwikkelen. We hebben altijd ondersteuning van bovenaf gehad, zijn daarin goed gefaciliteerd. Dan zijn er nog steeds collega's die vastlopen in hun eigen planning en de noodzaak

niet zien. Wij zijn toen gaan shoppen: welke collega's krijg je al wel mee? Die enthousiaste collega's waren aanjagers en zorgden voor een olievlek binnen de scholen. Wat we ook hebben geleerd: het is niet één keer het belang van samenwerken en een goede aansluiting benoemen en dan klaar. Je moet daar eigenlijk doorlopend aandacht aan besteden. Het is daarbij de toon die de muziek maakt."

Waar liepen jullie praktisch tegenaan bij het opstarten van de samenwerking?

Heleen: "Je moet elkaar echt opzoeken. Tijd kan een belemmerende factor zijn, die moet je heel bewust beschikbaar stellen. Je doet dit er niet even bij. Ik ben wel eens jaloers op projecten waarbij collega's meer tijd hebben om samen te werken. Die tijd hebben wij niet, dat zorgt er soms voor dat stappen langer duren".

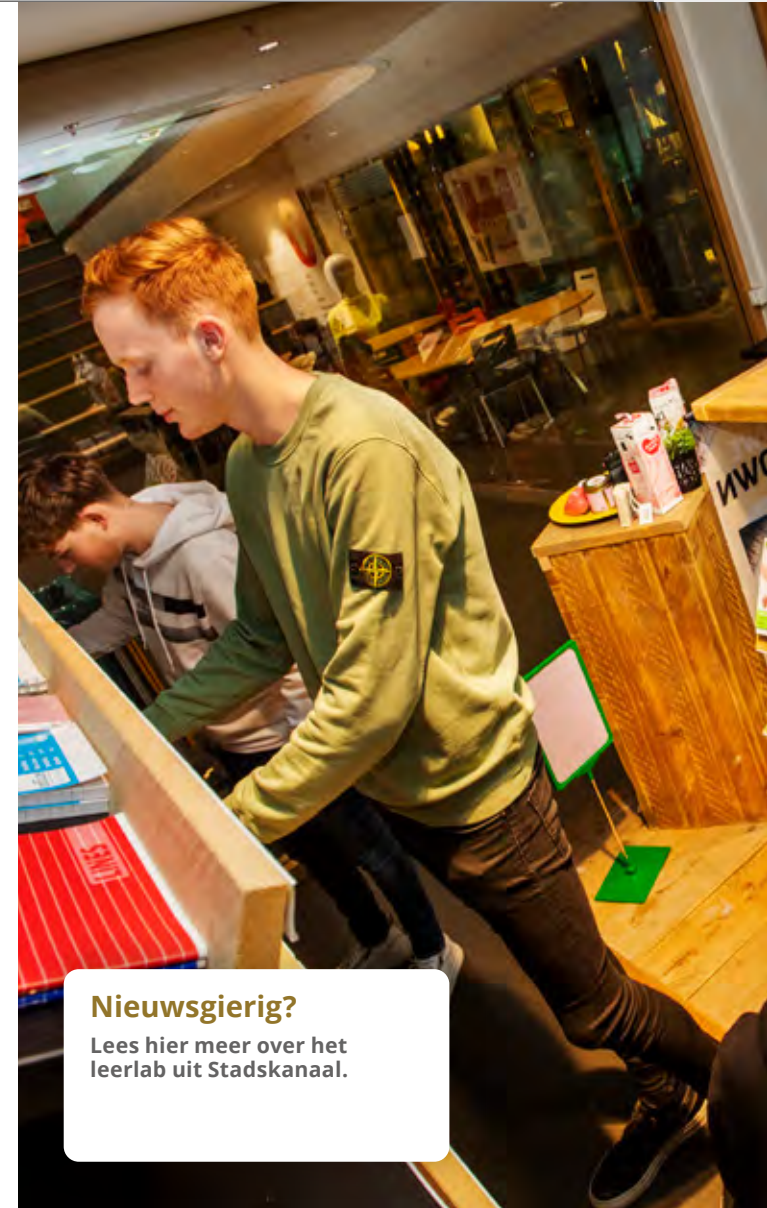
Waar zijn jullie trots op binnen de Leerlabs?

Ciska: "Voor ons Leerlab is groepsgrootte een lastige factor. We zijn een kleine school met veel verschillende leerrichtingen. We moeten het niet hebben van massa en omvang. Daarom hebben we ingestoken op maatwerk: per student hebben we een overzicht van examens die ze hebben gedaan of gaan doen. Aan de hand daarvan zien we waar de overlap in het aanbod zit. We kiezen niet voor een geïntegreerde route, we willen graag afsluiten met een diploma in het vmbo, dat vinden we belangrijk. Het is toch het allereerste diploma dat leerlingen kunnen behalen, we gunnen ze dat succesmoment. De student begint daarna wel met een nulmeting. Je hebt bijvoorbeeld een Vmbo

diploma E&O. Je werkt in een winkel en je beheerst een aantal vaardigheden. Wat heb je vervolgens nog te leren? Dat brengen we goed in kaart en stemmen we af, dat is echt maatwerk."

Heleen: "Wij zitten op een unieke locatie binnen de nieuwe Beroepscampus, met alleen al acht vmbo profielen. Daar kan je mooie verbindingen maken en samenwerken. En dan zijn er ook nog drie mbo opleidingen gevestigd binnen de Beroepscampus. We beschikken over een Skillslab, waar een zorginstelling haar personeel traint en waar leerlingen (Zorg & Welzijn) vmbo ook gebruik van kunnen maken. Daarnaast is er een Techlab waar ondernemers met leerlingen het huis van de toekomst bouwen. Ook is er de Beursvloer in het midden van de nieuwbouw, waar ondernemers presentaties en gastlessen kunnen geven. Ondernemers kunnen bij ons ook een kantoor huren in ruil voor een bijdrage aan het lesprogramma van één van de profielen of het bieden van stagemogelijkheden. Die omgeving biedt volop kansen voor ons Leerlab. We zijn net begonnen maar er zijn zoveel mogelijkheden om leerlingen en studenten aan elkaar te koppelen. Binnen projecten maar ook als het gaat over meelopen op stageplekken. Waar we verder trots op zijn: het organiseren van een gezamenlijke open dag met vmbo en mbo, waar we ook bedrijven voor uitnodigen."

Edith: Dat is een hele mooie ontwikkeling. Je bent daar niet je eigen schoolje aan het promoten maar presenteert vooral een gezamenlijk keuzepalet voor de leerling en de student. Dat is uiteindelijk toch wat je wilt, dat je niet meer concurreert maar samenwerkt in het belang van de leerling."

Nieuwsgierig?

Lees hier meer over het leerlab uit Stadskanaal.

Nieuwsgierig?

Lees hier meer over het leerlab uit Middelharnis.

Tegen welke praktische hindernissen lopen jullie aan bij het vormgeven van de leerroutes?

Ciska: "We hebben ontzettend vaak te maken met veranderingen. Met name in de onderwijsprogramma's, examens en keuzevakken. Je hebt dan telkens de blauwdruk bijna af en vervolgens moet je weer opnieuw beginnen. Daar heb je geen controle over, het is nooit af."

Heleen: "Herkenbaar. Wat ons nu al helpt is dat we onze werkwijze goed proberen vast te leggen. Met éénduidige hantering van terminologie. Wat er dan al bedacht is in kleine

stapjes, kan door anderen weer gebruikt worden. Ciska, is er bij jullie vooral beroepsgericht sprake van aansluiting en een vloeiende beweging of doen jullie dat ook op andere vakken?"

Ciska: "Bij ons is de aansluiting helaas alleen beroepsgericht. Dat gaat mij als docent rekenen wel aan het hart. We zien vaak nog hiaten ontstaan. Er is nog veel meer mogelijk maar dan moet er wel een omslag in denken plaatsvinden. Veel docenten richten zich nog volledig op begeleiding van de leerling richting de examens. Maar: is dat ook wat de leerling echt nodig heeft?

Waar liggen nog kansen voor ontwikkeling?

Edith: "Vanuit ons modulair onderwijs zijn we in het mbo aan het examineren in portfolio's. Het zou gaaf zijn als daar in het vmbo al op wordt aangesloten. Dat vraagt om goede afstemming tussen docenten en het denken buiten bestaande kaders. Die twee zaken heb je sowieso nodig om goed samen te kunnen werken!"

Ciska: "Helemaal mee eens. Voor ons ligt er een mooie uitdaging in het onderzoeken of modulair werken kan bijdragen aan maatwerk. Daar gaan we verder mee aan de slag!"

Projectmatig werken in een betekenisvolle context:

VAN UITDAGING NAAR CHALLENGE

In de regio West-Brabant gaan ze een uitdaging niet uit de weg. Curio, een onderwijsinstelling met zowel mbo- als vmbo-onderwijs in haar geledingen, heeft een aanpak ontwikkeld om leerlingen in het derde en vierde jaar van het vmbo kennis te laten maken met verschillende mbo-opleidingen. In zogenaamde 'challenges' gaan leerlingen zelf aan de slag met een ontwikkelopdracht rondom een actueel, maatschappelijk vraagstuk. Anne van Rossum, docent op het vmbo van Curio en van origine levensmiddelentechnoloog, en Bas Postma, beleidsadviseur onderwijsinnovatie en projectleider verbinding vmbo en mbo bij Curio, vertellen over de Food Boost Challenge, die is ontwikkeld door vmbo- en mbo-docenten van verschillende foodopleidingen.

Anne van Rossum

Uitdagingen in de regio

Bas: "We zagen allerlei uitdagingen bij de overgang van het vmbo naar het mbo. Leerlingen ervoeren dat er herhaling in de stof zat en dat er ook qua begeleiding onvoldoende sprake was van een doorlopende lijn. Dat leidde tot ontevredenheid en studieoverstapting." Ook speelden er allerlei ontwikkelingen: de doorontwikkeling van de onderwijsvisie van Curio, de ontwikkeling van praktijkgerichte programma's voor de nieuwe leerweg en verschillende initiatieven en behoeften rondom de subsidieprogramma's Sterk beroepsonderwijs en Sterk techniekonderwijs.

Te midden van die uitdagingen en innovatiewensen zagen Bas en Anne een kans namelijk het ontwikkelen van Challenges: opdrachten, ontwikkeld door docenten van het mbo en vmbo samen, waarin leerlingen aan de hand van een actueel, maatschappelijk thema met een opdracht aan de slag gaan. "Wat al die ontwikkelingen gemeen hebben is dat er behoefte is aan activerend leren, projectmatig werken en een realistische, betekenisvolle leeromgeving."

In de challenges komen verschillende ontwikkelingen en innovatiewensen bij elkaar, terwijl het toch kleinschalig en laagdrempelig genoeg is om snel in te kunnen zetten. "Het onderwijs op het vmbo en mbo wordt dichterbij elkaar gebracht: docenten werken samen en leren elkaars onderwijs beter kennen en vmboleerlingen maken al in het derde jaar kennis met het mbo."

Hoe ziet zo'n challenge eruit?

De challenge begint met een gastles van een mbo-docent in samenwerking met een mbo-student. Deze komen op de voorschouw in een les de uitdaging pitchen. De opdracht kan elke keer anders zijn, maar is altijd interdisciplinair van aard. Begin '23 gaat de eerste Food Boost Challenge van start, in '22 is al met een groep leerlingen geoefend. Tijdens deze oefenfase sloot de opdracht aan bij actuele ontwikkeling van het toenemend aantal mensen met een allergie of intolerantie. De opdracht was om een gerecht - een broodje hamburger, een pasta of een salade - te ontwikkelen dat geschikt is voor een specifieke doelgroep, zoals mensen met een bepaalde allergie/intolerantie of veganisten.

Na de pitch gaan leerlingen in groepjes aan de slag. Elke challenge is maatwerk: scholen hebben veel vrijheid om te bepalen hoe zij de opdracht willen inrichten en hoeveel tijd leerlingen eraan besteden. En ook of zij er extra gastlessen door een mbo-docent aan willen koppelen, of het willen combineren met een bezoek aan het mbo of een excursie naar een bedrijf in de regio. Anne: "Het is belangrijk om die keuzevrijheid te hebben, want ook scholen die bijvoorbeeld niet over een eigen keuken beschikken, moeten mee kunnen doen." Daarnaast kunnen docenten op het vo zelf bepalen op welke inhoudelijke thema's zij extra verdieping willen aanbieden aan leerlingen, bijvoorbeeld rondom duurzaamheid, gezonde voeding of voedingstechnologie. De Food Boost Challenge wordt afgesloten met een presentatie op een open dag of open avond op de mbo-locatie.

Die keuzevrijheid was overigens ook een leeropbrengst. Bas: "Toen we begonnen met het ontwikkelen van de challenges, hadden we eerst een heel 'blauwe' aanpak, waarbij het proces en ontwerp heel precies omschreven was: één dag voor dit onderdeel, dan volgt deze stap. Maar we merkten al snel dat zowel docenten als leerlingen behoefte hadden aan maatwerk. Dus nu werken we met bouwstenen die geheel naar eigen wens ingekleurd en gecombineerd kunnen worden."

Ook de plek van de challenge in het leerprogramma varieert per school. Soms wordt de challenge gekoppeld aan een beroepsgericht keuzevak, andere keren aan een profielvak, AVO-vak of aan LOB. Welke plek het initiatief ook krijgt, het belangrijkste doel is leerlingen zich breed te laten oriënteren op vervolgopleidingen.

Wat leveren de challenges op?

De challenges dienen meerdere doelen: ze maken een keuzevak inhoudelijk rijker voor leerlingen en laten hen kennismaken met verschillende opleidingen in het mbo. Zo zijn bij de Food Boost Challenge drie mbo-opleidingen betrokken: Food & Future, Kok en Brood & Banket. Bas: "Leerlingen weten van sommige opleidingen het bestaan nauwelijks af, of hebben een onjuist beeld van de opleiding. Die crossovers zijn belangrijk om hen breed kennis te laten maken met vervolgonderwijs en beeldvorming te doorbreken. Ze kunnen echt proeven aan verschillende opleidingen."

Ook vormen de challenges de ideale LOB-omgeving. "Door het projectmatig en in groepsverband werken aan realistische opdrachten is er maximaal ruimte voor de ontwikkeling van LOB-competenties," aldus Anne.

Een mooie bijvangst is de versterking van de samenwerking tussen docenten van het vo en mbo. Anne: "Los van wat leerlingen doen, leer je elkaar als docenten beter kennen. In de challenges is sprake van een wederkerige relatie tussen vmbo- en mbo-docenten; je ontmoet elkaar en je verdiept je in elkaars expertise door gezamenlijk aan een concreet project te werken."

Voor Curio en de arbeidsmarkt is het binden van leerlingen aan de regio West-Brabant een belangrijk motief. Bas: "Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt gaan steeds sneller. Om aan te kunnen blijven sluiten op de arbeidsmarkt heb

je onderwijs in realistische leeromgevingen nodig. Dat vraagt om meer interdisciplinaire samenwerkingen tussen opleidingen. Het werken aan interdisciplinaire opdrachten levert daar op kleine schaal een bijdrage aan."

Een breder pallet

Curio is op meerdere vakgebieden bezig met het ontwikkelen van challenges. Het vormen van een leerlab gaf een 'stok achter de deur' bij de ontwikkeling van de Food Boost Challenge en maakte het mogelijk om de ontwikkelde kennis over de aanpak landelijk te delen. Op dit moment zijn er zes challenges ontwikkeld. Naast de Food Boost Challenge zijn dat Smart Farming, Jouw Groene Stad, Jouw Slimme Stad, Bio Base en Jouw Groene Vijver.

Ook hier zijn maatschappelijke vraagstukken en vakoverstijgende inhoud de kern van elke opdracht. Zo wordt bij Smart Farming ingegaan op de toekomst van veeteelt, plantenteelt en de rol van robotica en andere slimme technologieën. De ambitie is om 16 challenges te ontwikkelen; vier per sector (voedsel, groen en gastvrijheid; economie en ondernemen; techniek en technologie; zorg en welzijn). Voorwaarde is dat er altijd meerdere mbo-opleidingen betrokken zijn bij de challenge: "Doel is immers om jongeren kennis te laten maken met de diversiteit aan opleidingen, zodat zij ontdekken wat er is en wat bij hen past."

De challenges zijn niet alleen bedoeld voor de acht vo-scholen binnen Curio. Ook op veel andere vo-scholen in de regio worden de challenges al volop ingezet, of zijn ze in

De regio Haaglanden kent, eveneens onder de naam Food Boost Challenge, een initiatief waarin onderwijsinstellingen en bedrijven jongeren stimuleren om projecten en innovaties te ontwikkelen, gericht op gezonde voeding. Hoewel beide Food Boost Challenges los van elkaar zijn ontstaan, hopen beide de aandacht voor gezonde voeding een boost te geven.

Nieuwsgierig?

Lees hier meer over het leerlab uit West-Brabant.

ontwikkeling. De samenwerking met een vo-school binnen dezelfde stichting maakt de samenwerking overigens niet automatisch makkelijker. "Hoe makkelijk de samenwerking verloopt, zit hem echt in individuele docenten, niet in het systeem," aldus Anne. "Docenten vanuit het vmbo en mbo kennen elkaar en elkaars onderwijs nog onvoldoende, ondanks dat je deel uitmaakt van dezelfde koepel." Bas vult aan: "Bij sommige vo-scholen van Curio was zelfs wat meer overtuigingskracht nodig, omdat deze scholen al vrij beroepsgericht waren en de samenwerking daardoor niet per se nodig hadden. Gelukkig zagen ook zij in dat je samen voor een nog rijkere en meer realistische leeromgeving kan zorgen."

Doorontwikkelen in een bewegend landschap

Ontwikkelingen staan natuurlijk nooit stil. Zo is er nu onzekerheid over de toekomst van de nieuwe leerweg. Maar de praktijkgerichte component blijft in elk geval op de agenda van scholen. Bas: "Verschillende vo-scholen die mavo aanbieden hebben al aangegeven sowieso door te willen gaan met de doorontwikkeling van praktijkgerichte programma's, los van hoe het verder gaat met de nieuwe leerweg. En daarvoor vormen de challenges de perfecte basis."

Wat in ieder geval helpt bij het realiseren en continueren van de samenwerking is dat de inzet van de 'challengers',

de mbo-docenten die betrokken zijn bij de challenges, voor langere termijn is vastgelegd. Zij worden voor 0,2 fte per week gefaciliteerd om samen met vo-scholen challenges te ontwikkelen en mede te begeleiden. Bas: "Dit soort initiatieven moet je borgen in de staande organisatie. Vaak begin je projectmatig en op basis van tijdelijke middelen, daarna krijgt het een plek in kwaliteitsagenda's en innovatieagenda's, en dan moet het onderdeel van de staande organisatie worden."

Samen werken aan een 'zachte landing' van vmbo naar mbo

"MEER DAN EEN DIPLOMA, WIJ VOEGEN WAARDE TOE"

In Noord-Drenthe werken de vo-scholen Dr. Nassau College Penta, Vincent van Gogh Salland en Terra Assen samen met het Drenthe College (mbo) aan een 'zachte landing' voor gl/tl leerlingen naar het mbo niveau 3 en 4. De scholen werken samen op verschillende leerroutes en gebieden: groen, zorg & welzijn, economie en LOB. Elke leerroute kent zijn eigen werkgroep met vertegenwoordigers vanuit de scholen. Samen werken zij aan één doel: een veilige en goede overgang creëren van het vmbo naar het mbo. Een zachte landing, hoe realiseer je dat? Om hier meer over te leren, spraken wij met Karin Stoffers, projectleider doorlopende leerlijn vmbo-mbo bij het Drenthe College, en Harry Hidskes, afdelingsdirecteur bij Terra Assen.

Karin Stoffers

Harry Hidskes

Samenwerkingshistorie als fundament voor de toekomst

De vier scholen in Noord-Drenthe hadden een lange samenwerkingsgeschiedenis. In verschillende vormen en in verschillende samenstellingen werkten de onderwijsinstellingen al tientallen jaren samen. Hierin kent de regio een gezamenlijke ambitie: de regio aantrekkelijk maken voor behoud van talent. Deze basis bood een goede voedingsbodem om vier werkgroepen in het leven te roepen: voor Groen, Zorg & Welzijn, Economie en voor LOB. In elke werkgroep zitten docenten vanuit alle betrokken scholen. "Het is bijzonder hoe er binnen de werkgroepen gesproken wordt over 'ons project'," vertelt Karin Stoffers. "Dat zegt iets over de mate van commitment en onderling vertrouwen. Zonder vertrouwen ben je nergens, maar je moet ook 'gewoon' beginnen. Door met elkaar aan de slag te gaan, groeit het vertrouwen en dat geeft energie."

Rijkheid door vrijheid

De opdracht aan de werkgroepen was vrij open: 'Ontwikkel activiteiten die jongeren helpen bij het maken van de juiste keuzes en die bijdragen aan een zachte landing én – in het kader van borging en verbreding – zorg dat je dit alles beschrijft in een draaiboek.' Karin: "Het gaat om het realiseren van het doel. Welke activiteiten hieraan bijdragen kan veel beter bepaald worden door de docenten die in de werkgroepen participeren." Dankzij deze vrijheid ontstond een rijke variatie aan activiteiten. Sommige activiteiten zijn vooral gericht op kennismaking en het keuzeprocess, zoals

speeddates, meeloopdagen en reflectiegesprekken met leerlingen en ouders. Andere activiteiten dragen daarnaast ook bij aan de inhoudelijke aansluiting van het vo- en mbo-onderwijs, zoals beroepsgerichte lessen en stages.

Practice what you preach

De leden van de werkgroepen zijn allen gemotiveerde docenten die samen activiteiten voor leerlingen ontwikkelen, maar ook voor elkaar, om bij elkaar in de keuken te kijken. "Van leerlingen en studenten vragen wij om zichzelf te ontwikkelen en keuzes te maken die passend zijn; ga opzoek naar wat je leuk vindt. Datzelfde vragen wij ook van onze docenten. In de werkgroepen zitten werkgroepleden die energie krijgen van deze samenwerking." Dit is geen automatisme. Karin: "We hebben geleerd hoe belangrijk het is om de juiste mensen op de juiste plek te hebben, ook in de werkgroepen. De neiging kan zijn om iemand te sturen die een uurtje over heeft, maar dat geeft niet de juiste energie en bevologenheid."

De juiste school voor de juiste leerling

Achter de vrije aanpak schuilt wel degelijk een gedeelde filosofie. "Wij kijken door een 'ontwikkelingsbril' naar jongeren. We geloven in de drie functies van onderwijs van Biesta – kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming – maar stellen hierbij wel een prioriteit: persoonsvorming en socialisatie komen voor ons op de eerste plaats," aldus Harry. "Jezelf worden en kunnen zijn is een belangrijk goed als individu. Een belangrijke voorwaarde daarvoor is op de juiste plek zitten, je omringen met mensen bij wie je je veilig voelt." En dat betekent dus ook een school en opleiding die past bij het individu. De juiste school voor de juiste leerling is dan ook de missie van de samenwerking.

Focus op vaardigheden met transferwaarde

Maar hoe weet je als leerling of je op de juiste plek belandt? Karin: "Door tijdig te ervaren hoe de school en opleiding in elkaar zitten en de overgang zo naadloos mogelijk te maken. Want ook al zijn het vmbo en het mbo verschillende onderwijsinstellingen, de leerling is hetzelfde." Harry vult aan: "Samen willen wij jongeren weerbare burgers maken met vaardigheden die een 'transferwaarde' hebben. Je wilt ze in staat stellen om te kunnen switchen; dat is in de huidige maatschappij nodig." Met 'transferwaarde' en leren 'switchen' doelt Harry op ontwikkelingen die hij in zijn dertig jaar als docent heeft gezien. "Waar men vroeger hier kwam om helemaal te gaan voor een vak, is het tegenwoordig

vanzelfsprekend dat je je moet kunnen omscholen, soms wel vier keer in een loopbaan. Dit vraagt om vaardigheden die in verschillende contexten van meerwaarde zijn; die willen wij laten ontwikkelen. Denk hierbij aan kunnen samenwerken, ondernemerschap maar ook nieuwsgierigheid."

Waarde(n) toevoegen

Het is ook de verantwoordelijkheid van de school om een kind te laten ontwikkelen in de breedste zin van het woord, aldus Harry en Karin. Harry: "Ik vertel ouders bij de start van het nieuwe jaar altijd: kinderen komen hier als ze 1,43 meter zijn en als ze hier de deur weer uitgaan zijn ze soms wel 2 meter. En niet alleen fysiek, mentaal groeien ze net zo hard mee. Aan die ontwikkeling willen we bijdragen. Wij willen hen hier waarden meegeven, dat is misschien nog wel belangrijker dan kennis en inhoud." Waar bestaan die waarden zoal uit? "We stimuleren leerlingen om te werken aan hun eigen kompas. Het voortgezet onderwijs is namelijk geen eindonderwijs, maar slechts een stap om vervolgens door te stromen naar bijvoorbeeld het mbo. Het is hierin onze verantwoordelijkheid om in de periode dat leerlingen bij ons onderwijs genieten, zoveel uit hun zelf te laten halen om goed voorbereid een keuze te kunnen maken voor die volgende stap. Deze verantwoordelijkheid moet je met beide handen aangrijpen. Dat we met al deze scholen werken aan die zachte landing, zie ik als een mooi voorbeeld daarvan."

De overgang naar mbo stopt niet na de overstap

Vanuit het mbo wordt deze verantwoordelijkheid ook gevoeld. Karin: "Wij zijn als mbo-instellingen bij de volgende stap in de ontwikkeling van leerling naar student en volwassene. Dat vraagt van ons dat we kunnen voortborduren op de ingezette koers op het vmbo, zowel qua didactiek, vakinhoudelijk als in pedagogische zin. Je begint niet opnieuw als je op het mbo begint, je gaat door waar je op het vmbo gebleven bent. Studenten zijn in die fase vaak kwetsbaar en een veilige omgeving bieden is een randvoorwaarde om vanuit die kwetsbaarheid jezelf te kunnen worden en zijn. Wij vinden het belangrijk die veilige omgeving te bieden."

Een doorlopend ontwikkelpad

De eerste ervaringen zijn positief, zowel van docenten als leerlingen. De samenwerking in de werkgroepen wordt dan ook voortgezet. Of de samenstelling van de werkgroepen zo blijft is de vraag. In de werkgroepen zitten op dit moment alleen docenten en decanen. Als het aan Karin en Harry ligt mag de stem van de leerling nog wel nadrukkelijker een plek krijgen. Harry: "Waarom zouden we leerlingen niet vragen om te helpen bij het organiseren van hun eigen ontwikkelpad? En kunnen we niet meer gebruik maken van peer-support? Studenten die net beginnen op het mbo kunnen vo-leerlingen die voor hun keuzes staan ook helpen met hun eigen ervaring. En ze kunnen ons leren om nog scherper te krijgen wat er nodig is om 'zacht' te landen. Ook naar onszelf blijven we dus met een 'ontwikkelbril' kijken."

Nieuwsgierig?

Lees hier meer over het leerlab uit Noord-Drenthe.

Volop in ontwikkeling

SAMENWERKEN AAN EEN AANTREKKELIJKE VO-MBO ROUTE VOOR ECONOMISCHE OPLEIDINGEN

In de regio Weert hebben Philips van Horne (vo) en Gilde Opleidingen (mbo) de handen ineen geslagen om een betere aansluiting tussen de gemengde leerweg van het vmbo en de economische niveau 3 en 4 opleidingen van het mbo te realiseren. Een samenwerking die tot stand kwam in een periode waarin volop ontwikkelingen plaatsvonden, rondom de nieuwe leerweg en de praktijkgerichte programma's. Maaike Verkooijen, teammanager van de economische opleidingen van Gilde Opleidingen en Ruben Hulleman teamleider mavo van de Philips van Horne, blikken met ons terug op de roerige tijd waarin binnen het leerlab Weert de samenwerking vorm kreeg en neemt ons mee in de plannen voor de toekomst.

Welke ambitie hadden de scholen bij de start van het leerlab?

"In Weert zetten we in op een doorlopende leerroute van vmbo gl naar mbo niveau 3/4, in een economische richting. Philips van Horne, de vo-school met wie we samenwerken, was altijd al bewust bezig met een praktijkgerichte opleiding. Niet voor niets bieden zij, naast havo, vmbo GL aan, en niet de theoretische leerweg. Binnen GL bieden zij een breed profiel D&P aan, met daarbinnen vier oriëntaties of leerlijnen met keuzevakken, waaronder Economie & Ondernemen. Vanuit het Gilde werken we met vier economische opleidingen samen om uiteindelijk tot een betere aansluiting te komen.

Voor het vmbo was het belangrijkste doel van de samenwerking om leerlingen een bewuste keuze te laten maken voor vervolgonderwijs en te zorgen voor een goede inhoudelijk aansluiting tussen het vmbo- en mbo-programma: een realistisch beroepsbeeld dus en geen onnodige overlap in onderwijsinhoud. Voor ons, vanuit het Gilde, was het daarnaast ook belangrijk om leerlingen kennis te laten maken met de opleidingen en de school. Uiteindelijk willen we leerlingen op de goede plek krijgen en behouden voor de regio.

Onze gezamenlijke ambitie is om bepaalde keuzedelen van het mbo te laten indalen in het vmbo. We waren wel zoekende: willen we een doorlopende leerlijn ontwikkelen voor de huidige opleidingen? Of gaan we vol inzetten op de nieuwe leerweg? We hebben in eerste instantie ingezet op de wens om de nieuwe leerweg samen te ontwikkelen. Een belangrijke component

daarvan is het werken met realistische en contextrijke bedrijfsopdrachten. Wij hebben als mbo een rijk netwerk aan bedrijven dus kunnen deze ervaring inzetten. Ook ten aanzien van verwachttingsmanagement: bedrijven kijken logischerwijs naar het product dat aan het eind wordt opgeleverd, terwijl voor het onderwijs het leerproces de belangrijkste opbrengst

is. Bedrijven moet je hier goed in meenemen, zodat zij de juiste verwachtingen hebben. Wat we in elk geval niet willen is dat we vanuit meerdere scholen dezelfde bedrijven gaan overspoelen. Een wens is daarom ook om te komen tot één regionaal loket voor bedrijven."

Welke belangen spelen zoal een rol bij de samenwerking in het leerlab?

“In Weert worstelen we met studentenaantallen: het is een krimpregio, Eindhoven heeft een aantrekkingskracht en studenten kunnen zich met een OV-jaarkaart makkelijk verplaatsen. Tegelijkertijd is de roep in de arbeidsmarktregio om jongeren enorm. Dat was voor ons de belangrijkste aanleiding om met het voortgezet onderwijs in de buurt in gesprek te gaan. Vanuit het mbo willen we graag leerlingen opleiden in Weert voor de regionale arbeidsmarkt.

We zagen dat studenten met een zorgrichting vaak wel in de regio blijven, daar is al veel geïnvesteerd in een goede doorlopende leerlijn. Bij de economische opleidingen zien we over de hele linie een krimp. Terwijl elke student die bij ons weggaat met een economisch diploma binnen no time een goede baan krijgt. Er is echt een enorme behoefte bij bedrijven in de omgeving. Toch denken jongeren en hun ouders nog vaak: ‘kies maar voor de zorg, dan leer je een specifiek vak, of ga naar het havo als je algemener wil worden opgeleid.’ Zeker economisch-opgeleide leerlingen hebben de neiging om te kiezen voor het havo.

Ze zien dat als een aantrekkelijker perspectief dan naar het mbo, en wellicht van daaruit door naar het hbo. Dit maakt dat er verschillende belangen een rol spelen. Enerzijds is het voor de Philip van Horne, dat naast vmbo GL ook havo aanbiedt, de doorstroom naar het havo een

heel legitieme route. Anderzijds merken zij ook dat sommige havisten daar niet altijd op hun plek zitten. Zij waren dus ook zoekende, hoe kunnen we jongeren op de voor hen juiste plek krijgen. Het gaat niet om de meest praktische of de hoogst haalbare route, maar om de best passende plek voor een individuele leerling. En daar moeten we een aantrekkelijke route voor hebben.”

Wat is je zoal opgevallen in de samenwerking?

“Wat mij echt verbaasde was dat we, ondanks dat we als scholen echt op steenworp afstand zitten van elkaar, elkaar nauwelijks kenden. Op bestuurlijk niveau was er wel een relatie tussen de scholen. Ook waren er beleidsmedewerkers die scholen bezochten en bestond er een decanenkring. Maar de kracht is dat nu ook de docenten elkaar weten te vinden! In eerste instantie gingen de teamleiders met elkaar in gesprek. Toen we besloten om als leerlab verder te gaan, hebben we allereerst de docenten bij elkaar gebracht. Je ontdekt dan pas dat je onvoldoende weet wat de ander doet, qua onderwijsinhoud. Er bleek best veel overlap te zijn tussen het vierde jaar vmbo en het eerste jaar mbo.

We hebben toen een ontwikkelgroep ingericht met docenten vanuit het vo en het mbo. Eens in de zes weken zitten zij een dagdeel bij elkaar en zijn zij bezig om samen de nieuwe opleiding te ontwikkelen. Het was fijn dat we een externe procesbegeleider hadden aangetrokken met ervaring in

Ruben Hullemans

Maaike Verkooijen

veranderprocessen. Hij hield ons scherp als we het weer eens te groot wilden maken of de focus dreigden te verliezen. Dan bedachten we ineens: moeten we ook niet iets met de havo? Of: is het niet beter om het hele didactische concept om te gooien? De begeleider bracht het dan weer terug naar de kern.

Wat ook mooi is om te zien, is dat de samenwerking allerlei bijvangsten heeft opgeleverd. Doordat docenten elkaar makkelijker weten te vinden, bellen ze elkaar ook voor andere zaken. 'Ik zoek nog materiaal voor dit en dit vak' of 'ik zoek een bedrijf'. Een van onze docenten, een zij-instromer die nu bezig is met de lerarenopleiding, is stage gaan lopen bij Philips van Horne."

Waar staan jullie nu en waar werken jullie naartoe?

"We hebben best een lange aanloop nodig gehad. Er waren veel onduidelijkheden om ons heen, vooral voor het vmbo: of en wanneer de nieuwe leerweg er zou komen en waar het praktijkgerichte programma zich op zou gaan richten. Wat het ook complex maakt is dat Philips van Horne een GL-opleiding heeft met een breed D&P programma en we tegelijkertijd de samenwerking vormgeven met een relatief smal mbo, gericht op de economische opleidingen. Dat alles zorgde ervoor dat we een wat aarzelende opstartfase kenden en voor de zomer eigenlijk maar één keer bij elkaar zijn geweest. Onze ambitie is nog steeds om een leerroute te ontwikkelen met keuzedelen die kunnen indalen in het vmbo. We zijn nu een projectplan aan het schrijven, zodat we een goede basis hebben om ook na de subsidieperiode gezamenlijk op voort te bouwen: dit willen we de komende jaren gaan doen. Onderdeel van het

projectplan is dat we één keuzedeel van het mbo alvast willen laten starten op het vmbo. Waarschijnlijk ondernemend gedrag of duurzaamheid. Dat keuzedeel zal plaatsvinden op de locatie van het Gilde, maar we bouwen het geleidelijk op: eerst gaan docenten van het mbo naar het vmbo voor gastlessen en opdrachten, het laatste stuk komen de vo-leerlingen naar het mbo.

Wat ons betreft is zo'n keuzedeel nog niet de eindstreep. Uiteindelijk streven we ernaar om zoveel mogelijk economische opleidingen in de lucht houden en deze modulair te maken. Er zijn nu zoveel verschillende uitstroomgebieden, terwijl het bedrijfsleven het helemaal niet zo belangrijk vindt welke specifieke uitstroom een economiestudent heeft. Zij zeggen vooral: 'zorg voor een brede economische basis, waarin juridische, commerciële en bedrijfsadministratieve aspecten aan bod komen. De vakspecifieke verdieping leren wij daarna aan.' Op het vmbo kun je dan ook al vroeg oriënteren op algemene economie. Wat we uiteindelijk willen is dat het een sterke, doorlopende route vmbo-mbo is die als zinvol en gewild alternatief wordt gezien voor de route via de havo, zodat er voor elke leerling een passende plek is."

Nieuwsgierig?

Lees hier meer over het leerlab uit Weert.

**'We kunnen elkaar
nóg beter vinden,
op alle niveaus'**

Adnan Tekin en Henk Hagoort

Henk Hagoort en Adnan Tekin over nut en noodzaak van de leerlabs

De doorlopende leerroute vmbo-mbo heeft toekomst, zo bewijzen de resultaten uit de leerlabs 'Sterk Beroepsonderwijs'. Zaak is nu om al die mooie voorbeelden op te schalen naar de dagelijkse onderwijspraktijk, liefst in alle regio's. Daarin draait alles om samenwerking, zeggen Henk Hagoort en Adnan Tekin, voorzitters van respectievelijk de VO-raad en de MBO Raad.

Toeval of niet, maar de laatste tijd komen Henk Hagoort en Adnan Tekin elkaar geregeld tegen. Is het niet tijdens een duo-afpraak, dan wel in 'conferentieverband' om hun licht te laten schijnen over vo- en mbo-thema's, zoals de doorlopende leerroute vmbo-mbo. "Waar ik ook ben, overal leeft het besef dat vmbo en mbo moeten samenwerken, in alle geledingen", zegt Henk. "Ik zie veel mooie voorbeelden van teams die gewoon aan de slag gaan, enthousiast zijn omdat ze vinden dat het ook écht nodig is. Of die vibe, dat vuurtje, mede is aangewakkerd door de leerlabs? Dat gevoel heb ik zeker." Adnan: "Wat mij opvalt tijdens mijn bezoeken in het land, is dat mensen elkaar vaak écht goed kennen. Ze komen geregeld bij elkaar over de vloer, puur vanuit de noodzaak en het besef dat het hier om iets fundamenteel belangrijks gaat."

Bestuurlijk commitment

De leerlabs: ze kwamen al even voorbij. Gestart in 2018 als een van de pijlers onder het programma 'Sterk Beroepsonderwijs', eind 2022 resulterend in een rijke oogst aan goede praktijkvoorbeelden. Henk: "Als de leerlabs-resultaten ons iets leren is dat de doorlopende vmbo-mbo leerroute niet kan zonder bestuurlijk commitment. Teams lopen vaak tegen lastige vraagstukken aan die ze niet zelf kunnen oplossen, zoals roosteraanpassingen of ICT-systeemp koppelingen. Daarvoor is echt backing nodig van directeuren en bestuurders. Zij moeten in alles uitstralen dat hun mensen er niet alleen voor staan". Adnan: "Wat ik meeneem uit de leerlabs is dat we een feestje moeten maken van de ondertekening van al die vmbo-mbo-samenwerkingsovereenkomsten. Laat je

het belang van de samenwerking zien, dan straal je oprechte interesse uit in leerlingen en studenten en speel je optimaal in op hun talent door alle mogelijke drempels in hun studieroute weg te halen of te verlagen."

Elkaar begrijpen

In die 'drempelverlaging' zijn nog de nodige stappen te zetten, zeker voor vmbo'ers. "Havisten en vwo'ers verlaten het voortgezet onderwijs met een startkwalificatie", zegt Henk. "De meesten studeren verder en dat kan ook op het mbo, sommigen besluiten om te gaan werken. Vmbo'ers zijn te jong voor die stap en bovendien niet opgeleid voor een beroep. Zij moeten door, maar zijn door drempels tussen instituties en stelsels ook enorm kwetsbaar. Voor vmbo-leerlingen die naar het mbo overstappen bestaat een extra zorgplicht. Het is onze gezamenlijke

'Verschillen voorkomen in plaats van geschillen beslechten'

verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat juist zij niet tussen wal en schip vallen". Adnan: "Het vmbo werkt met profielen, wij met een kwalificatiestructuur. Ook hebben we verschillende cao's. Die onderlinge verschillen, die meer technische aspecten van de doorlopende leerlijn, zijn overbrugbaar. Belangrijker is dat we elkaars wereld kennen en cultuur begrijpen. Daarin moeten we meer investeren. Het mooie is: dat kost niets."

Flexibeler aanbod

Kosten zijn wél verbonden aan het opschalen van de leerlabs-resultaten, zeker in regio's waar het van oudsher ontbreekt aan 'massa'. Henk: "De meeste ROC's hebben een flinke schaalgrootte, VO-scholen – vooral vmbo's in krimpregio's - niet. Bovendien daalt het

aantal vmbo-leerlingen. Liefst houden we overall 10 profielen overeind, waarbij we allerlei varianten aanbieden. Maar het moet ook te organiseren zijn en betaalbaar blijven. Het realiseren van doorlopende leerroutes in alle regio's wordt absoluut een uitdaging, maar er liggen kansen in samenwerking en via standaardisering. Nu denken vmbo-scholen vaak nog in 'profielen' of in 'opleidingen', wat aansluiting op vervolgonderwijs kan bemoeilijken. Trekken we intensiever op met het mbo, bijvoorbeeld in het aanbieden van modules op het vmbo, dan creëren we een flexibeler aanbod, onafhankelijk van of leerlingenaantallen of schaalgrootte." Adnan: "Hoe regio's hun onderwijs hebben ingericht, is lastig te beïnvloeden, net als de aanwezige infrastructuur. Het is daarom

goed om te kijken naar wat wél haalbaar is, waarbij we toewerken naar het voorkomen van verschillen in plaats van geschillen te beslechten. Bijvoorbeeld door expertise en faciliteiten te delen en je te beperken tot stukjes van het curriculum. Als mbo hebben we 1400 keuzeonderdelen en ruim 300 certificaten; een ideale basis om te kijken welk deel van dat aanbod we meer in lijn kunnen brengen met het vmbo om langs modulaire weg aan te bieden."

Geen hapsnap-constructies

Waar partijen in de regio elkaar stapsgewijs steeds beter vinden, zijn Adnan en Henk van plan om ook op voorzittersniveau het juiste voorbeeld te geven. Adnan: "Als VO-raad en MBO Raad moeten we elkaar goed

vasthouden om 'hapsnap-constructies' te vermijden, want anders gaat het mis. Belangrijk is dat we dezelfde taal blijven spreken, waar nodig over belangen heen stappen en elkaar scherp houden; dan worden we samen alleen maar sterker." Henk: "De institutionele hekken zijn redelijk hoog, maar met initiatieven als de leerlabs knippen we gaten waarlangs we elkaar gemakkelijker kunnen vinden. Op alle niveaus. De doorlopende leerroute vmbo-mbo is een prachtige route met een grote kansenrijkheid. Deuren gaan niet dicht. Ze gaan zelfs eenvoudiger open. Is het niet naar de arbeidsmarkt, dan wel richting vervolgonderwijs. Hoe win-win wil je het hebben?"

Een communicatieplatform als spil van de samenwerking in Noord Holland

VANUIT RELATIE EN ZONDER VERPLICHTINGEN WERKEN AAN PROGRAMMATISCHE AANSLUITING

Ten westen van Amsterdam gebeurt iets bijzonders: de vo-koepels Dunamare Onderwijsgroep, IRIS, SVOK, Fioretti Teylingen en Mendel College werken nauw samen met mbo-instelling Nova College aan een programmatische aansluiting. Het leerlab wordt ingezet voor het opzetten van een communicatieplatform, zodat de samenwerking intern en extern nog beter voor het voetlicht kan worden gebracht. Wij spraken met vertegenwoordigers uit verschillende geledingen: Julia van Altena-De Jong als onafhankelijk projectleider van de programmatische aansluiting, Hermien Bouwknecht (NOVA College) en Dennis Kortekaas (Fioretti College Hillegom) uit de regiegroep, Ernst Dobber (NOVA College) uit de schoolleiderswerkgroep, Dennis Nieuwendijk (NOVA College) en Marcel Wernet (Fioretti College Hillegom) uit de docentwerkgroepen en Thijmen Broers, oud leerling van het Fioretti College Hillegom en sinds vier maanden student op het NOVA College.

Dennis Nieuwendijk

Hermien Bouwknecht

Ernst Dobber

Julia Altena-de Jong

Marcel Wernet

Hoe is dit mooie initiatief tot stand gekomen?

Ernst Dobber: “Er werd altijd gezegd: programmatische aansluiting, dat hebben we al zo vaak geprobeerd, dat werkt niet. Toen zijn we gaan kijken: waarom werkt het eigenlijk niet? We kwamen erachter: het waren altijd groepjes opleidingsmanagers die met elkaar moesten bedenken hoe de aansluiting eruit zou moeten zien. Dat was kansloos. We hebben ontdekt: als je dit goed wilt vormgeven moet er ook ontwikkeling van onderaf komen. Docenten van het vo en mbo moeten vertrouwen in elkaar hebben, ze moeten elkaars 06 onder de knop hebben. We zijn begonnen met een pilot voor Motorvoertuigentechniek en hebben allereerst de overlap in aanbod in kaart gebracht: welke dubbelingen kunnen we elimineren? Daarnaast zijn we gaan werken met dezelfde Elektronische leeromgeving (ELO). Dat was een vliegende start.”

Ontwikkeling van onderaf dus. Tegelijkertijd heeft bestuurlijk commitment ook een belangrijke rol gespeeld in dit traject. Dennis Kortekaas: “Toen de eerste ontwikkeling zichtbaar werd, zijn de besturen aan tafel gegaan. Welke structurele afspraken kunnen gemaakt worden over programmatische aansluiting? Het gevaar is anders dat de samenwerking afhankelijk wordt van individuele initiatieven, dit wilden we voorkomen. Deze afspraken werden vertaald naar directieniveau en uiteindelijk ook besproken met docenten. Dat is de kern van ons succes: de samenwerking wordt gedragen door alle lagen van de

organisaties, mede door het commitment tussen de besturen.” Mooi, maar hoe zorg je dat alle geledingen ook met de neus dezelfde kant op blijven staan? Daarvoor werd Julia van Altena-De Jong twee dagen per week aangesteld als onafhankelijk projectleider. Julia: “Mijn rol bestaat er vooral uit om alle organisatielagen op hetzelfde spoor te houden. Ik ga in gesprek met bestuurders, schoolleiders, de regiegroep en de docentwerkgroepen, breng lijn aan in de afspraken en zet vragen door naar de juiste functionaris. Misschien wel de belangrijkste sleutel voor onze samenwerking: wij praten niet over geld. Scholen maken zelf ruimte in de formatie voor het beschikbaar stellen van capaciteit. Dat scheelt enorm veel gesteggel over inzet en bijdrages, we kunnen het echt hebben over de inhoud. Daarbij werken we aan een kwaliteitsframe waarin duidelijk wordt wat een leerling op welk niveau moet kunnen.”

Hermien Bouwknecht vult aan: “Bij eerdere besprekingen wilden vo en mbo iets te zeggen hebben over elkaars programma. Dat geldt hier niet: we werken samen met 34 scholen, dan kan je geen inhoudelijke keuzes afdwingen. Iedere school bepaalt zelf hoe het onderwijs wordt vormgegeven, er gelden geen verplichtingen. Soms worden keuzevakken op elkaar afgestemd, soms zijn methodes gelijk. Niet omdat het moet, maar omdat we daar samen voor kiezen. Het gaat bij ons uiteindelijk om het samen in beeld brengen waar de leerling staat in zijn of haar ontwikkeling.”

Samenwerken dus zonder verplichtingen af te dwingen. Tot welke opbrengsten leidt dat? Dennis Nieuwendijk en Marcel Wernet benoemen: "Het gaat uiteindelijk om leerwinst, met zo weinig mogelijk hiaten of overlap. Vroeger kwamen oud-leerlingen vaak met het verhaal: we krijgen zo ontzettend veel herhaling in de leerstof. Voor vakdocenten op het mbo was dit ook frustrerend. Nu zijn leerlingen soms al bijna klaar om in het tweede jaar te starten of ze kunnen op een hoger niveau instromen. Ook is de uitval in het eerste jaar minder: leerlingen weten beter waar zij voor kiezen."

Dit gebeurt bijvoorbeeld door de programmatische aansluitdagen, waarin vo- en mbo-docenten en vo-leerlingen drie dagen nauw met elkaar optrekken en het leerprogramma al verkennen. Wat ervaart de leerling zelf eigenlijk van deze programmatische aansluiting? Thijmen, sinds een aantal maanden vo-leerling af en student op het NOVA College: "Ik vond de overstap van mijn basisschool naar de middelbare school best pittig. De lessen waren heel anders en ik kreeg opeens veel nieuwe informatie te verwerken. Die overgang naar het mbo voelt nu minder groot. Docenten weten goed waar ik sta in mijn ontwikkeling en wat ik nodig heb. Ik voelde me snel thuis, eigenlijk verliep deze overgang heel soepel."

Hoe zorg je in zo'n breed samenwerkingsverband dat alle betrokkenen, zowel intern als extern, goed op de hoogte zijn? Hermien: "Communicatie was voor ons een grote uitdaging. Je hebt intern een goed systeem nodig om de afspraken en

ontwikkeling van de leerling inzichtelijk te maken en te borgen. Extern kunnen we nog veel beter voor het voetlicht brengen welke voordelen onze samenwerking biedt, voor ouders en leerlingen maar bijvoorbeeld ook voor bedrijven en andere betrokken partijen. Daar hebben we het leerlab voor ingezet: het ontwikkelen van een communicatieplan en -platform voor interne en externe communicatie. In het plan wordt heel duidelijk wat de kern is van onze samenwerking. Dat helpt enorm om de aanpak te verankeren."

Julia: "Het is echt bijzonder wat we hier hebben neergezet. Dat mogen we veel meer uitstralen: kijk wat er mogelijk is! We hebben geleerd: eindeloos rondmailen werkt niet. Door corona zijn veel medewerkers bekend geraakt met Microsoft Teams: dat instrument zetten we nu in voor interne communicatie,

waarbij we ook alle werkdocumenten kunnen publiceren. Extern wordt er gewerkt aan een webpagina als onderdeel van de NOVA-website, met inspirerende verhalen en overzichtelijke informatie."

Over corona gesproken, hoe is dat van invloed geweest op de samenwerking? Dennis Kortekaas: "De aanpak heeft zeker niet stilgelegen. Online overleg zorgde voor continuïteit: afspraken werden minder makkelijk afgezegd en waren soms wat makkelijker om in te plannen. Maar fysiek ontmoeten is ook krachtig, zeker als de relatie nog opgebouwd moet worden." Ernst vult aan: "Juist die fysieke ontmoeting tussen docenten is cruciaal. Leer elkaars wereld kennen, weet wat er speelt op de school van de ander. Dat is zo waardevol. We hopen in de toekomst nog veel meer scholen te betrekken!"

Dat vraagt natuurlijk wel het nodige van docenten. Hoe vinden zij tijd om aandacht te blijven besteden aan de programmatische aansluiting? Marcel: "Uiteindelijk doe je het voor de leerling. Als ik zie dat zij beter op hun plek komen te zitten geeft dat zoveel energie. Daar heb ik veel voor over. En mocht ik wegvallen, dan weet ik dat andere collega's op de hoogte zijn." Dennis Nieuwendijk herkent dat: "Die korte lijnen zijn heel belangrijk. Door verhalen over leerlingen te delen bouw je een band op. De warme overdracht versterkt ook de relatie tussen docenten van de scholen."

De programmatische aansluiting is nog lang niet uitontwikkeld en de betrokkenen zijn enthousiast om nieuwe, sterke verbindingen te leggen met scholen in de omgeving. Het gaat daarbij uiteindelijk om het welbevinden van de leerling. Thijmen: "Je wilt vooral gezien worden door de docent. Met af en toe tijd voor een grapje maar ook een passend lesaanbod dat aansluit op je ontwikkeling. Dat is wat ik nu ervaar en maakt dat ik op m'n plek zit hier."

Nieuwsgierig?

Lees hier meer over het leerlab uit Noord-Holland.

Negen tips voor een succesvolle uitwisseling

van mbo-docenten en vo-leerlingen

BEGINT EER GE BEZINT

Al bedraagt de afstand tussen Heerhugowaard en Helmond maar liefst 175 kilometer, de opzet van hun leerlabs is exact hetzelfde. Leerlab Helmond: een samenwerking tussen ROC ter AA en het Jan van Brabant College, gericht op 4e jaars leerlingen die het praktijkgerichte programma IT hebben gekozen. Zij gaan één keer per week voor het mbo-keuzedeel 'design thinking' naar het ROC. Leerlab Heerhugowaard: een samenwerking tussen het Horizon College en het Huygens College, waarbij 3e en 4e jaars tl-leerlingen met het praktijkgerichte programma E&O gastcolleges 'salesvaardigheden' krijgen van mbo-docenten. Daarnaast volgen leerlingen in het 4e jaar een flink deel van het mbo-keuzedeel 'oriëntatie ondernemerschap'.

Michael Meijer

Annemarie Dijkstra

Beide leerlabs maken het uitwisselen van leerlingen en docenten tussen het vmbo en mbo mogelijk. De ambitie is om leerlingen uiteindelijk vrijstelling te geven voor de reeds gevolgde vakken wanneer zij naar het mbo gaan. Die uitwisseling zorgt voor veel energie en kansen - en ook voor praktische uitdagingen. Michael Meijer, decaan en docent van het Huygens College in Heerhugowaard, en Annemarie Dijkstra, onderwijskundige vanuit ROC ter AA in Helmond, wisselen hun ervaringen uit. Welke lessen hebben zij geleerd bij het inrichten en organiseren van hun samenwerkingen?

1 Het begint met energie en bevologenheid

Beide leerlabs zijn gestart vanuit persoonlijke contactmomenten en toevallige ontmoetingen. Waar Michael Meijer op een bijeenkomst met iemand terloops in contact kwam op het Horizon College, ontstond de samenwerking in Helmond door een contactmoment over een samenwerking tussen twee docenten in hetzelfde vakgebied die kansen zagen. In beide samenwerkingen ontstond door interactie energie en dat is de motor om samen te werken: intrinsieke motivatie werd geboren. "Samenwerking ontstaat alleen als die energie aanwezig is en alleen dan kan hij ook duurzaam ingericht worden. Samenwerken kost per definitie tijd en deze moet je bereid zijn er in te stoppen." In beide leerlabs is de energie aangemoedigd door steun en stimulans door de besturen die docenten daadwerkelijk de ruimte gaven om hun plannen tot uitvoering te brengen.

2 Gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor een gezamenlijk doel

Voor Michael kwam de samenwerking met het Horizon College precies op het goede moment. Hij was samen met collega's bezig met de invulling van het nieuwe praktijkgerichte programma E&O dat het Huygens College aan 3e en 4de jaar tl-leerlingen aanbiedt. De samenwerking met het Horizon College bood mooie kansen om dit praktijkgerichte programma nader invulling te geven. Ook al hebben beide instellingen andere belangen, zij hebben een gemeenschappelijk doel dat hen verbindt: samen willen zij leerlingen eerder en beter voorbereiden op hun keuze voor

vervolgonderwijs en hun vaardigheden verhogen om hen een soepele en succesvolle overgang van het vmbo naar het mbo te laten maken. Vooral die vaardigheden zijn volgens Michael waardevol: "Pitchen is zo'n vaardigheid waar je al veel eerder iets aan hebt. Bijvoorbeeld om jezelf te kunnen pitchen bij een nieuwe bijbaan; waarom zou je dit pas leren als je naar het mbo gaat?" Om deze en andere vaardigheden te ontwikkelen, geven gastdocenten van het Horizon College trainingen aan vo-leerlingen. In de praktijk werpt het nu al zijn vruchten af: voor andere docenten is duidelijk zichtbaar wie deze training hebben gekregen.

3 Voortbouwen op bestaande relaties

Een netwerk is randvoorwaardelijk voor een succesvolle samenwerking. Annemarie Dijkstra: "Als docenten elkaar onderling al kennen, gaat de samenwerking veel soepeler. Het schakelen en afstemmen gaat sneller omdat er vaak al sprake is van vertrouwen en loyaliteit naar elkaar." Michael beaamt dit: "Als je elkaar kent gaat het zoveel vlugger, je hebt een hogere bereidheid om meer tijd erin te stoppen als de ander dat ook doet."

Nieuwsgierig?

Lees hier meer over het leerlab uit Helmond.

4 Een overbrugbare fysieke afstand

Binnen beide leerlabs is er een uitwisseling van leerlingen naar het mbo en docenten naar de vo-school. Dit vraagt om het overbruggen van een fysieke afstand om de samenwerking te organiseren. Vanuit praktisch oogpunt is het dan ook fijn dat de leerlingen en de docenten niet ver hoeven te reizen. De leerlingen vanuit het leerlab Helmond zijn binnen vijf minuten op de locatie van het ROC, de leerlingen van het Huygens college fietsen zeven minuten naar de andere locatie. Ook voor de roostering zijn dit behapbare afstanden om weer op tijd terug te zijn op de eigen locatie.

5 Begint eer ge bezint

Beide leerlabs zijn het erover eens: samenwerken is een kwestie van 'doen'. Op papier kan het plan er mooi uit zien en wil je van alles goed geregeld hebben. Maar in de praktijk is dit niet altijd realistisch – en ook niet per se wenselijk. Een plan hoeft niet 100% waterdicht te zijn om te kunnen beginnen: in de praktijk komen er toch allerlei obstakels die je van te voren niet had kunnen voorzien. "En die los je dan gaanderweg op." Vaak gaat het om praktische, soms administratieve, problemen. "Docenten van het ROC konden bijvoorbeeld niet in Magister om toetscijfers in te voeren. Onhandig, maar dat lossen we dan gewoon op door met beide ICT afdelingen te zoeken naar mogelijkheden om toch een inlog te krijgen," vertelt Michael. Een ander voorbeeld zijn de toegangspoortjes bij het ROC: "Vo-leerlingen hebben geen pasje om bij ons het ROC in te komen dus wachten

hun docenten hen elke keer op. Wij vinden echter dat het bij de totaalbeleving hoort voor een leerling om zelfstandig naar binnen te gaan en zich echt onderdeel van de school te voelen, dus hebben we toch geregeld dat deze leerlingen ook hun eigen pasje kregen," geeft Annemarie aan.

6 Zoeken naar de match: brede keuzedelen voor een breed pgp

In beide leerlabs is een start gemaakt met een doorlopende leerroute vanuit een breed praktijkgericht programma (pgp): In Helmond vanuit het pgp IT, in Heerhugowaard vanuit het pgp E&O. Vrij brede programma's, wat het uitdagend maakt om een verbinding te maken met een veel specifiekere mbo-opleiding. In beide leerlabs zijn ze hier slim mee omgegaan en hebben ze bewust gezocht naar mbo-keuzedelen die breed en algemeen genoeg zijn om interessant te zijn voor leerlingen die nog alle kanten op kunnen qua vervolgonderwijs. In Helmond werd dit het vak 'design thinking', in Heerhugowaard 'oriëntatie ondernemerschap'.

7 Evalueer en leer

Ook als je nog maar net begonnen bent is evalueren nodig, vinden Annemarie en Michael. In de praktijk komen er allerlei zaken naar boven die aandacht nodig hebben. En dat is prima, zolang je daar maar van leert. Evalueren is dan ook een belangrijk en integraal onderdeel van het proces. En wat leer je dan zoal? Annemarie: "We merken dat het niet werkt om leerlingen op maandagmiddag van 15 tot 16 uur

Nieuwsgierig?

Lees hier meer over het leerlab uit Heerhugowaard.

bij ons langs te laten komen. Leerlingen zijn dan vaak moe en halen niet alles meer uit de les wat erin zit. Daarom zijn we opzoek gegaan naar een moment eerder op de dag." Ook in Heerhugowaard speelt dit. Michael: "Als je docenten wilt uitwisselen, kom je vaak automatisch uit op randen van de dag; dat is makkelijker met inroosteren, zeker als ook rekening gehouden moet worden met reistijden. Praktisch gezien valt daar veel voor te zeggen, maar hier gaan we toch nog eens goed naar kijken."

8 Randvoorwaarden regelen: dus ook de financiën

Het is wellicht niet de belangrijkste motivator maar toch is het maken van financiële afspraken essentieel. Voor beide leerlabs is de financiering vanuit de subsidie dan ook een randvoorwaarde geweest die voor een stimulans heeft gezorgd. Michael heeft met behulp van de subsidie ondersteuning kunnen regelen bij de totstandkoming van het plan. Daarnaast heeft hij een ander potje waar hij de docenten van het ROC mee kan inhuren. Annemarie kijkt hier hetzelfde tegenaan. Financiële ondersteuning maakt het mogelijk om voor in ieder geval de opstartfase en de uitvoering van de eerste cyclus mogelijk te maken.

9. Uiteindelijk draait het om de leerling en de student!

De samenwerking is natuurlijk pas een succes als leerlingen tevreden zijn, hier doe je het tenslotte voor. Hoe groot de successen zijn zal de komende periode duidelijk worden: of de instroom naar de ROC's is vergroot, of er inderdaad meer leerlingen kiezen voor studies binnen de onderwerpen van de leerlabs en – last but not least – of leerlingen ervaren dat zij beter zijn voorbereid op de overgang, moet nog blijken. Wat wel zichtbaar is, is dat leerlingen aangeven het fijn te vinden om alvast te rond te kijken in een mbo-instelling. Ook geven de leerlingen aan dat het praktisch bezig zijn met het aanleren van vaardigheden in plaats van kennis erg waardevol is. Ook docenten zijn tevreden, hoewel het ook wel even wennen was: in beide leerlabs gaven mbo-docenten aan dat het even schakelen is naar de jongere doelgroep met een ander kennisniveau. Tegelijkertijd waren zij ook positief

verrast over hoe actief de leerlingen meedoen en hoe prettig met docenten onderling wordt samengewerkt.

Annemarie en Michael zien de toekomst in elk geval positief tegemoet. Een nauwere samenwerking tussen het mbo en vmbo als het gaat om vaardigheden en kennis is voor hen van essentieel belang. De huidige samenwerking heeft in beide delen van het land gezorgd voor een voedingsbodemp om ook samenwerking op andere onderwerpen mogelijk te maken. Beiden kijken hier vanuit hun bevlogenheid met energie naar uit!

Praktijkgericht programma (pgp)

Binnen vmbo-GL/TL kan ook vanuit een praktijkgericht programma (pgp) een gecombineerd onderwijsprogramma worden vormgegeven. Het pgp heeft als belangrijk doel om leerlingen te laten oriënteren op de arbeidsmarkt en vervolgopleidingen. Het pgp is nu nog geen formeel vak binnen de gl/tl. Het gaat nog om een pilot op basis van ontheffingen, waarbij het pgp de status van een avo-vak in het vrije deel heeft. Ongeveer 150 vmbo-scholen zijn momenteel in deze pilot betrokken.

Inzetten op samenwerking als

stevige basis voor concrete projecten

DUURZAME VERBINDING

REGIO NW-VELUWE

In de regio Noord-West Veluwe hebben maar liefst vier scholen – drie vo-scholen en één mbo-instelling – de handen ineengeslagen om te komen tot een duurzaam, regionaal netwerk. Vanuit de overtuiging dat alles begint met elkaar kennen en bouwen aan een stevig samenwerkingsfundament en dat van daaruit de kansen en concrete projecten ontstaan. Een ambitieuze actieagenda met zeven actielijnen fungeert als koersdocument bij deze ontwikkeling. Vijf projectleiders ('verbinders') zijn verantwoordelijk voor het verbinden van hun scholen en het aanjagen en monitoren van de acties. We gaan langs bij deze verbinders, die we, niet geheel toevallig, treffen op een woensdag: de vaste dag in de week dat zij elkaar ontmoeten op één van de scholen, elke week op een andere locatie.

Erna Vasse

Herma van Rijn

Anna Faber

Natascha Verhagen

Eveline Willemsen

DE VERBINDERS

Wat doet een verbinder zoal?

Waar op veel plekken de samenwerking wordt vormgegeven door docenten zelf in hun eigen vakgebied(en), is in dit leerlab een team van verbinders opgesteld om de docenten te faciliteren en stimuleren in hun onderlinge samenwerking. Het team verbinders bestaat uit: Natascha Verhagen, docent Techniek en Technasium bij RSG Slingerbos Levant; Erna Vasse, docent Engels bij het Morgen College; Herma van Rijn, docent Engels bij Christelijk College Groevenbeek; en vanuit Landstede MBO Anna Faber, docent Signmaking, en Eveline Willemsen, projectleider vo-mbo.

De verbinders begeleiden het proces rondom de projecten in de actieagenda en ondersteunen docenten waar nodig. Zo faciliteren zij bijvoorbeeld de onderlinge kennismaking tussen docenten van de verschillende scholen, begeleiden zij interscolaire vakgroepen die als doel hebben om uitwisseling tussen docenten op vakinhoud en eindtermen te stimuleren, en pikken zij lopende initiatieven op om te ondersteunen en waar passend breder uit te rollen.

Zelf vormgeven

De rol van verbinder is daarmee een nieuwe rol binnen de scholen, die zij zelf kunnen inkleuren en vormgeven. “We zijn hier als verbinders ingestapt met de insteek: we gaan het

gewoon doen.” Dat betekent ook een constante leercurve: “Omdat we deze rol hebben, zijn we constant aan het leren met elkaar. We zeggen ook niet snel ‘het lukte niet dus we stoppen ermee’, maar we puzzelen met elkaar en schaven bij.” Ook de directies van de scholen zijn enthousiast over de inzet van de verbinders en steunen de plannen die er liggen. “Het commitment van de directies zorgt voor vertrouwen in onze rol en maakt dat we veel vrijheid ervaren om binnen de scholen dingen op te pakken.”

Facilitering als randvoorwaarde

Facilitering en structurele ontmoeting zijn cruciaal voor het ontwikkelen van de samenwerking, zo hebben de verbinders aan den lijve ondervonden. “Wat bij onze samenwerking al vanaf de start goed was geregeld is dat we één tot twee dagen per week ruimte hebben gekregen om ons in te zetten voor de actieagenda. Die facilitering en de wekelijkse ontmoeting zijn belangrijke randvoorwaarden om elkaar echt te leren kennen en te weten wat we aan elkaar hebben.”

EEN MEERJARENAGENDA

De actieagenda

Het eerste wapenfeit van de verbinders bij de start van het project was het opstellen van een omvangrijke, gezamenlijke actieagenda. Deze agenda werd opgesteld voor de periode van drie jaar en is opgebouwd uit zeven actielijnen.

Die actielijnen luiden in het kort:

1. het formeren van de groep verbinders;
2. het organiseren en faciliteren van kennismaking tussen docenten, van kennismakingsdagen tot meeloopdagen;
3. het identificeren, versterken en verbreden van bestaande samenwerking rondom LOB en keuzevakken;
4. het formeren van interscolaire vakgroepen die zich bezig

gaan houden met het vergelijken van de verschillende curricula, PTA's (het programma voor toetsing en afsluiting op het vo) en OER (onderwijs- en examenregeling op het mbo), met als doel van elkaar te leren en mogelijke overlap te identificeren en te reduceren;

5. het faciliteren van docenten die willen experimenten met doorlopende routes vo-mbo, bijvoorbeeld door leerlingen vroegtijdig kennis te laten maken met het mbo en de beroepscontext;
6. het stimuleren van samenwerking in de driehoek vo, mbo en regionaal bedrijfsleven: van gezamenlijke meet-ups tot het vormen van één integraal loket richting het bedrijfsleven; en
7. inzetten op gezamenlijke docenten professionalisering, bijvoorbeeld: congressen, themadagen of workshops.

Een omvangrijke en ambitieuze agenda dus, die tegelijkertijd veel ruimte laat voor eigen initiatieven door docenten. De filosofie achter de aanpak van het leerlab Noord-West Veluwe is dat de samenwerking tussen docenten van verschillende scholen de basis vormt: wanneer je die samenwerking faciliteert en aanjaagt, komen docenten vanuit die ontmoeting vanzelf op ideeën voor concrete acties en projecten. Geen projectmatige blauwdruk-aanpak dus, maar een netwerkachtige benadering.

Vmbo-keuzevakken op het mbo

Voor leerlingen wordt de samenwerking vooral zichtbaar wanneer deze resulteert in concrete projecten of acties,

bijvoorbeeld doordat keuzevakken in samenwerking worden ontwikkeld en aangeboden. Een voorbeeld hiervan was de ontwikkeling van het vmbo-keuzevak 'Sign'. Leerlingen van het Morgen College kunnen dit keuzevak volgen bij Landstede MBO en leren hier alles wat te maken heeft met folie en bestickering. Ook voor andere profielen zijn keuzevakken ontwikkeld die leerlingen op het mbo kunnen volgen. "Het volgen van keuzevakken op het mbo leert de leerlingen al vroeg wat ze kunnen verwachten, waardoor ze een beter gefundeerde keuze kunnen maken voor vervolgonderwijs. Als ze er al eens zijn geweest, wordt de overgang naar het mbo gevoelsmatig ook kleiner. Uiteindelijk hopen we leerlingen zo ook in de regio te houden." De samenwerking beperkt zich overigens niet tot een tweemanschap tussen een vo-school enerzijds en het mbo anderzijds. "We zijn ook aan het onderzoeken of een leerling van de ene vo-school met een specifieke interesse een keuzevak bij een andere vo-school kan volgen."

Verbinden en versterken van andere initiatieven

Het leerlab initieert niet alleen zelf initiatieven, maar sluit ook aan bij projecten van scholen. "We zien op andere plekken binnen de scholen soms spontaan initiatieven ontstaan die bijdragen aan de actieagenda. Zo worden in het kader van LOB vanuit sommige scholen meet-ups met bedrijven georganiseerd, waar leerlingen en studenten bedrijven kunnen ontmoeten tijdens een ontbijt. Als verbinders kijken wij dan of we het initiatief kunnen ondersteunen en faciliteren en kijken we hoe we een dergelijk initiatief breder kunnen trekken."

IN VOLLE VAART VOORUIT

Polijsten en doorontwikkelen

In 2022 lag de focus vooral op de eerste drie actielijnen van de agenda. De actieagenda loopt nog in elk geval tot en met 2024 door, en daarmee ook de inzet van de verbinders. De komende tijd zullen ook de andere actielijnen meer aandacht gaan krijgen. Maar er is ook tijd voor tussentijds leren en reflecteren en waar nodig bijstellen. De verbinders nemen momenteel de tijd om de actieagenda onder de loep te nemen. “We kijken kritisch met elkaar naar de plannen. Zijn de acties nog relevant en haalbaar? Kunnen we dingen aanscherpen?”

Docentenstages

Een voorbeeld van een aanscherping zijn de docentstages. “Het oorspronkelijke plan was om vo-docenten een week te laten meelopen op het mbo en vice versa. De praktijk leert ons echter dat dit met de huidige onderbezetting in teams en complexiteiten met de roosters te ambitieus was. In gesprek komen we vervolgens tot activiteiten die wel passen en die nog steeds bijdragen aan het doel. Zo is het ook al waardevol om te beginnen met een halve dag en kijken we of we dit later kunnen uitbouwen. Zo polijsten we de plannen gaandeweg.”

Wensproject

Een project dat hoog op het wensenlijstje staat van de verbinders is het realiseren van een structurele uitwisseling voor leerlingen vanuit alle drie de vo-scholen met het mbo. “We zijn nu de mogelijkheden aan het onderzoeken om dit te realiseren. Wat we graag willen is om vanaf volgend schooljaar vanuit alle drie de vo-scholen gedurende het jaar leerlingen op frequente basis naar het mbo te krijgen. Dat zorgt ervoor dat leerlingen al vroeg kennismaken met het mbo en borgt dat deze activiteiten niet eenmalig plaatsvinden, maar jaarlijks terugkomen in de roosters. Een mooie uitdaging voor ons, voor docenten én roostermakers om dit mogelijk te maken.”

Nieuwsgierig?

Lees hier meer over het leerlab uit Noord-West Veluwe.

Wat adviseren de verbinders aan startende samenwerkingen?

“Kom minstens 1 of 2 keer per maand op vaste dagen samen met de andere scholen. Zo leer je elkaar kennen en kun je echt iets opbouwen.”

“Heb aan de voorkant scherp wat je van mensen vraagt en communiceer dit ook duidelijk: hoeveel mensen zijn beschikbaar om aan de samenwerking te werken? Wat kunnen docenten verwachten?”

**Talentontwikkeling en beroepenkennis als
sleutel voor een soepele overgang:**

ALLE PIJLEN OP LOB

In Amsterdam timmeren het IJburg College en het ROC van Amsterdam en Flevoland samen aan de weg om een doorlopende leerroute in te richten voor de leerroute vmbo tl naar mbo niveau 4. Het leerlab focust zich in eerste instantie op Loopbaanontwikkeling en -begeleiding (LOB), zodat leerlingen alvast kennismaken met het mbo. Deze LOB-inspanningen dragen bij aan een soepeler overgang en geven jongeren de tools in handen om hun mbo-opleiding tot een succes te maken. Drie mensen vanuit de scholen werken met elkaar samen om dit mogelijk te maken. Dit zijn Tessa Dekker, projectleider vmbo bij IJburg College, Bastiaan Plaizier, docent Sport & Bewegen bij het MBO College Zuid, en Fatima Akalai Houlich, projectleider Talentontwikkelig bij het MBO College Zuidoost.

Bastiaan Plaizier

Tessa Dekker

Fatima Akalai Houlich

Het verbeteren van de aansluiting tussen vmbo en mbo, en daarmee het voorkomen van uitval en switchgedrag, begint bij leerlingen die een studie kiezen die écht bij hen past. En dat vraagt om een goed beroepsbeeld van leerlingen op het vmbo. Om die reden besloot het leerlab Amsterdam in eerste instantie alle pijlen te richten op het versterken van LOB. Bedoeld voor leerlingen in het derde en vierde jaar van het vmbo, met betrokkenheid van docenten vanuit de oriëntaties Economie en Sport en Bewegen.

Life skills en studievoordigheden

De focus op LOB moet ervoor zorgen dat leerlingen al eerder én beter geïnformeerd nadenken over hun vervolgoeding. Bastiaan legt uit: "Onze ervaring is dat vmbo-leerlingen nu vaak pas na de examens echt gaan nadenken over hun vervolgoeding. Dan kiezen ze een studie die hun vrienden doen, of ze kiezen een algemene studie om de échte keuze uit te stellen. Als je vóór je examen al weet wat je daarna wilt gaan doen, sta je heel anders tegenover het examen. Dan is ook de overgang naar het mbo kleiner – je weet dan al waar je terecht komt en welke competenties je nodig hebt voor die opleiding."

Maar kennis hebben over de vervolgoeding was niet het enige doel. Ook zorgen dat leerlingen de vaardigheden opdoen die ze nodig hebben om hun mbo-opleiding tot een succes te maken, zodat de overgang soepeler verloopt, was een van de doelen. De nadruk ligt daarbij op zowel levensvaardigheden als studievoordigheden.

Om erachter te komen welke levensvaardigheden en studievoordigheden van belang zijn, ging het projectteam in gesprek met docenten, mensen uit het bedrijfsleven en vooral ook met leerlingen en studenten. Waaraan hadden zij behoefte? Wat hadden mbo-studenten gemist bij de overstap naar het mbo? Fatima: "We merkten dat het voor studenten heel belangrijk is om na te denken over de vraag 'Waar sta je in het leven?' School is voor hen vaak eigenlijk bijzaak, ze lopen tegen allerlei dingen aan buiten school." Bastiaan: "Bijvoorbeeld dat ze een DigiD moeten aanvragen, rekeningen moeten betalen, met DUO communiceren, afspraken moeten maken."

Ouders spreken soms geen Nederlands en kunnen niet altijd helpen. De randvoorwaarden om goed te kunnen studeren staan vaak niet op groen. We merkten: als je te snel zelfstandig moet worden, krijg je vluchtgedrag. Leerlingen hadden eigenlijk behoefte aan een coach die hen zou kunnen helpen."

De ideale coach

Op basis van die gesprekken ontwikkelde de projectgroep het profiel voor een ideale coach. Fatima: "Dat zou een 'supercoach' moeten zijn. Juist omdat je focust op de brede ontwikkeling; het gaat niet alleen om school, het gaat eigenlijk om de voorbereiding op het echte leven."

"Het moet iemand zijn die de leerlingen al kennen op het vmbo en waarmee ze op het mbo ook contact hebben", zegt Tessa. "Je zoekt dus iemand met ervaring in het vo én mbo. Daarnaast moet zo'n supercoach de leerlingen ook kunnen

helpen wanneer het niet lukt om een stage te vinden, of bij het nadenken over welke studie nu eigenlijk bij hen past. De coaches moeten dus echt van alle markten thuis zijn." Een flinke uitdaging, maar het profiel wordt steeds scherper.

Organisatie van de samenwerking

De samenwerking werd geïnitieerd door de bestuurders van het IJburg College en het ROC van Amsterdam en Flevoland, vanuit de wens om het vmbo en mbo elkaar zo goed mogelijk te laten versterken. De samenwerking binnen het leerlab IJburg kent dan ook een gelaagde structuur. Op bestuursniveau is er een stuurgroep ingericht. Op beleidsniveau is er een projectgroep, bestaande uit Bastiaan, Tessa en Fatima. En op uitvoeringsniveau is er een ontwikkelgroep in het leven geroepen, bestaande uit twee mbo-docenten (Sport & Bewegen en Economie & Handel), twee vo-docenten (LO en Economie), en twee LOB-medewerkers (IJburg College en mbo).

Zo'n gelaagde structuur helpt om zowel bestuurlijk besluiten te kunnen nemen, als in de praktijk tot acties te komen. Tegelijkertijd gaat de verticale samenwerking niet vanzelf: niet alleen de samenwerking tussen de twee scholen vraagt om aandacht, ook de samenwerking tussen de verschillende gremia moet onderhouden worden. Binnen het leerlab merkte men dat het belangrijk was om meer verbinding te maken tussen de stuurgroep en de projectgroep, om te voorkomen dat het twee losse gremia worden. Wat hielp in de samenwerking was de breed gedeelde urgentie onder

alle betrokkenen en de korte lijntjes tussen de docenten en projectleiders van de verschillende scholen.

Ervaringen van leerlingen

En wat merken leerlingen tot nu toe van de inspanningen? De scholen zijn aan de slag gegaan met materiaal dat door het Expertisepunt LOB beschikbaar is gesteld. Ook hebben zij zelf materiaal ontwikkeld en zijn LOB-opdrachten die al op het vo en mbo werden gebruikt omgevormd tot materiaal voor deze periode.

De eerste periode stond in het teken van het ontdekken en herkennen van de eigen talenten en kwaliteiten. Leerlingen oefenden met reflecteren, zowel op het eigen handelen als op bepaalde gebeurtenissen. Dankzij het reflecteren op eigen talenten en kwaliteiten werden leerlingen zich bewust van wat hen onderscheidt van anderen. Ook eigenschappen die zij zelf soms helemaal niet als talent zagen. Er werd bewust voor gekozen al vroeg mbo-docenten te betrekken in het programma, zodat leerlingen via gastlessen kennis met hen kennis konden maken.

Dat reflecteren gebeurde niet alleen door de leerlingen. Ook de betrokken projectleiders en docenten reflecteerden op de opbrengsten. Zo kwamen zij erachter dat de opdrachten vaak nog teveel gericht waren op schrijven en te geïsoleerd waren. Een overkoepelende praktische opdracht, wellicht in samenwerking met bedrijven, waar deze kleinere opdrachten een deel van zijn, maakt het voor leerlingen duidelijker

en betekenisvoller. Het is makkelijker voor leerlingen om kwaliteiten van zichzelf te benoemen op basis van praktische ervaringen die ze hebben opgedaan.

In de tweede periode stond het leren kennen van verschillende beroepen centraal en wordt duidelijk welke talenten en kwaliteiten gewenst zijn bij welke beroepen. Via wekelijkse gastlessen kregen de leerlingen een concreter beeld van wat het werk binnen een bepaald beroep inhoudt en werd de koppeling gemaakt met kwaliteiten en talenten die je voor bepaalde beroepen of werkzaamheden nodig hebt. Maar het bleef niet bij luisteren: als overkoepelende opdracht werkten de leerlingen aan een tijdschrift waarin zij de verschillende beroepen (inclusief bijbehorende talenten, kwaliteiten en vaardigheden) onder de loep namen en naast de teksten ook zelf op pad gingen om bijbehorende foto's te maken.

Wensen voor de toekomst

Voor de nabije toekomst hopen de scholen om nog veel meer uitwisseling van docenten in het vmbo en mbo te stimuleren. Tessa: "LOB wordt nog te vaak los aangeboden in lessen. Het zou mooi zijn als alle coaches van het vmbo zicht zouden hebben op wat er op het ROC gebeurt." Ook is er de wens om

het aantal betrokken vo-scholen uit te breiden. Veel leerlingen blijven binnen de regio en de huidige opzet maakt het mogelijk om zowel andere vo-scholen als andere opleidingen binnen het ROC van Amsterdam en Flevoland aan te laten haken.

In de iets verdere toekomst is er de wens om vervolgstappen te maken richting een doorlopende leerroute, bijvoorbeeld door keuzedelen van mbo in te laten dalen in het vmbo en te werken aan een portfolio dat van vmbo naar mbo meegaat. Tessa: "In de ideale wereld zouden we onze leerlingen in leerjaar vier ook al mbo-keuzedelen kunnen aanbieden, of certificaten voor extra vaardigheden die je op het mbo nodig hebt, zodat je het vo en het mbo echt met elkaar integreert." Bastiaan vult aan: "Het liefst wil je dat de harde knip eruit is, tussen vmbo en mbo. Dat er nog wel tussentijdse toetsen zijn, maar dat je daarna door kan gaan op het niveau dat je dan hebt."

Nieuwsgierig?

Lees hier meer over het leerlab uit Amsterdam.

Het onderzoeken van een doorlopende leerroute voor horeca-onderwijs

KANSRIJKE ÉN RIJKE!

In de regio Gorinchem-Vijfheerenlanden ontwerpen het Omnia College en het Da Vinci College samen een doorlopende leerroute voor horeca-onderwijs. Beide onderwijsinstellingen zagen al jaren een behoefte aan dergelijke doorlopende routes. Het plan lag er al, maar tot concrete realisatie was het, door tal van factoren, nog niet gekomen. Het vormen van een leerlab bracht momentum: er kwam tijd en capaciteit vrij om er nu écht werk van te maken. Lerend van eerdere pogingen, stond voor de betrokkenen één ding vast: we gaan niet zomaar met een route beginnen, maar gaan een zorgvuldig haalbaarheidsonderzoek uitvoeren. Op die manier kan worden bepaald voor welke opleidingen en onder welke condities een doorlopende leerroute kansrijk is. Marieke van Halm, accountmanager bij het ROC Da Vinci College, voerde het afgelopen najaar dit haalbaarheidsonderzoek uit. Samen met Carina Haumann, directeur van de sector economie en ondernemerschap bij het Da Vinci College (mbo), en Marieke van den Berg, directeur Omnia College (vo-school), neemt zij ons mee in hun bevindingen en toekomstplannen.

Marieke van Halm

Carina Haumann

Marieke van den Berg

Sylvia van Rijswijk

Het begint met een droom

Toen Marieke van den Berg vier jaar geleden als directeur op het Omnia College begon, had zij een droom: het imago van het vmbo verbeteren. “Toen ik net begon leek het wel of niemand trots was. Leerlingen werden ook toen al breed opgeleid met kansrijke keuzes in zes profielen vmbo, maar ik zag zo weinig motivatie.” Marieke vervolgde: “Leerlingen hadden maar matig geloof in hun eigen kunnen en toonden nauwelijks betrokkenheid bij hun leerproces. Collega’s hadden hun handen vol aan de zorg voor onze leerlingen. Echt lesgeven was een enorme uitdaging, laat staan het empoweren van dit jonge talent. En ook binnen het vmbo is zoveel waar we echt trots op kunnen zijn.”

“Het is mijn missie om leerlingen met trots en passie naar het vmbo te laten gaan.” Geeft Marieke aan. Toen restaurant- en hotelketen Van der Valk in diezelfde periode bekend maakte een vestiging in Gorinchem te openen, zag Marieke dit als kans om haar missie verder invulling te geven. “Kinderen en ouders keken op naar ‘de Toekan’, en dat is al een goed startpunt als het gaat om imagoverbetering.” Van der Valk voelde dan ook als een logische, kansrijke en betrouwbare partner.

Het realiseren van een doorlopende leerroute voor horeca is niet alleen in samenwerking mogelijk met een bedrijf, daar heb je ook het mbo bij nodig. ROC Da Vinci College werd dus al snel

betrokken als partner. Bij het ROC Da Vinci College werd het voornemen met enthousiasme ontvangen. Carina Haumann: “Ook voor ons is Van der Valk een relevante partner die onze studenten veel arbeidsperspectief biedt. Dit leerlab biedt tevens de kans om de al bestaande samenwerking met het Omnia College verder te versterken en te verdiepen.”

Van droom naar plan: een pad vol hobbels

Al drie jaar geleden werd er een werkgroep geformeerd met betrokkenen vanuit beide scholen en vanuit Van der Valk. Deze werkgroep werkte de doorlopende leerroute uit en kreeg ook de steun van de bestuurders van beide onderwijsinstellingen. Alle lichten op groen, zou je denken. Toch lukte het niet om van start te gaan. Personeelswisselingen, andere prioriteiten en niet te vergeten Corona, gooiden roet in het eten en zorgden ervoor dat het plan één jaar in de ijskast belandde. Toen de mogelijkheid zich voordeed om een leerlab te vormen en er ook ruimte ontstond hiervoor een projectleider vrij te maken, grepen de partners deze kans direct aan. Carina: “De wens om te komen tot een doorlopende leerroute was er nog steeds. Maar we hadden inmiddels geleerd dat je dit er niet even bij doet. Het inrichten van zo’n samenwerking kost tijd en aandacht.” Er werd dan ook een vast aanspreekpunt aangetrokken om het traject te starten, te beginnen met een haalbaarheidsonderzoek. Deze projectleider en onderzoeker werd Marieke van Halm, werkzaam bij het Da Vinci College.

Vastbijten in het onderzoek

Een van de eerste stappen was het zoeken naar verbreding, zowel naar andere vo-scholen in de regio als met andere horecaondernemers. Maar liefst 13 scholen werden persoonlijk benaderd en 11 daarvan hadden interesse. De overige scholen kennen een bestaande samenwerking met een andere mbo-instelling. Het vinden van bedrijven bleek lastiger. Marieke van Halm: "Ik heb alle 'warme' contacten van het Omnia en ROC Da Vinci benaderd en dat had soms best wat voeten in aarde. Gelukkig ben ik niet voor één gat te vangen!" Het goede nieuws was dat bijna alle horecaondernemers enthousiast waren over de aanpak van de doorlopende leerroute. Gorinchem kent een diversiteit aan horecaondernemers en ontwikkelt zich steeds sterker als toeristische trekpleister. Daadwerkelijk participeren bleek echter in veel gevallen nog een brug te ver. Marieke van Halm: "Helaas kampen heel veel horecaondernemers met personeelstekorten. En voor de begeleiding aan de studenten is dan onvoldoende tijd. En die tijd is wel nodig "Wij willen niet dat onze studenten de afwashulp worden die productie draait. Wij willen ze laten groeien en dat vraagt om goede begeleiding."

Gelukkig bleek Van der Valk een geduldige en betrouwbare partner. Zowel Van der Valk, Omnia College als ROC Da Vinci College ervaren een gedeelde visie en ambitie. Zij begrijpen de verantwoordelijkheid en noodzaak om samen op te leiden en zijn bereid investeringen te doen. Van der Valk is een grote toonaangevende werkgever en zij hebben inmiddels ook op andere plekken ervaring opgedaan met de inrichting van leerlabs/onderwijsleerbedrijven. Er is een grote

welwillendheid kennis te delen en samen de vak professionals van de toekomst op te leiden. "Het was fijn dat Van der Valk inmiddels ook op andere plekken ervaring had opgedaan met dergelijke samenwerkingen en ook een eigen aanpak had ontwikkeld. Beide plannen leken zo op elkaar dat dit ons het vertrouwen gaf dat we dezelfde taal spraken en we vrij makkelijk tot een gezamenlijke aanpak kwamen," vertelt Marieke van Halm. Met dit plan onder de arm is Marieke eind vorig jaar langs de twaalf geïnteresseerde vo-scholen gegaan en hier werd enthousiast op gereageerd.

De hamvraag: haalbaar of niet haalbaar?

Het onderzoek van Marieke van Halm richtte zich op de haalbaarheid van het oorspronkelijke plan. Antwoord op de centrale vraag uit het haalbaarheidsonderzoek: is het haalbaar een leerlab horeca in de regio Gorinchem te realiseren? Het antwoord hierop is nee. Uit de business case is gebleken dat er onvoldoende instroom van alleen horeca gerelateerde leerlingen is om dit kostendekkend uit te voeren. Ook nadat het aantal participerende vo-scholen fors is uitgebreid. De oplossing is echter simpel maar kansrijk. Scholen bieden ook andere profielen aan waar leerlingen ook praktijkervaring willen opdoen. Van der Valk biedt als werkgever naast horeca-ervaring veel meer functies zoals: beveiligers, technici, recreatie, administratieve beroepen (zoals bijv. receptioniste, telefoniste, HRM), wellness en sales (respectievelijk handel). Op dit moment wordt uitgewerkt hoe de businesscase er dan uit komt te zien en dat lijkt positief uit te vallen. Het streven is dan ook om de samenwerking met Van der Valk in september 2023 van start te laten gaan. Alle betrokkenen geloven in 'doen' en het empoweren van enthousiasme en energie. Toch heeft de weerbarstige praktijk hen laten inzien dat een gedegen onderzoek soms nodig is om de energie weer te laten stromen.

Nieuwsgierig?

Lees hier meer over het leerlab uit Gorinchem.

Samen opzoek naar talent

En de energie stroomt, de verdere ontwikkeling van het leerlab ziet Carina als een groeimodel: "In onze regio hebben wij de meeste werkgelegenheid in de horecasector regio, het is dan ook logisch dat wij beginnen met dit leerlab maar er liggen hierna nog zoveel kansen. Leerlingen zijn nog jong, moeten experimenteren en ontdekken en wij kunnen dat mogelijk maken." Marieke van den Berg vult aan: "Laten we deze jonge talenten samen ten volle zien en benutten. Dit begint om hen zelf te laten zien wie ze zijn en waar hun talenten liggen, praktijkervaring draagt hieraan bij." Carina is het hier mee eens en voegt hieraan toe: "Het komt ook voor dat leerlingen iets leren dat niet zo goed bij hen past, wellicht stoppen ze

misschien switchen ze, maar ook dit is onderdeel van het eigen leerproces. Dat zie ik niet als falen maar al een juiste stap in de ontwikkeling waaraan wij mogen bijdragen."

Marieke van Halm reflecteert op het resultaat van het onderzoek: "Ons oorspronkelijke plan was al relevant maar door te vertragen en te verbreden is nu de kans van slagen veel groter geworden omdat het degelijker is aangepakt." Marieke vervolgt met: We kunnen deze aanpak in de toekomst ook verbreden naar andere domeinen en deze aanpak is overdraagbaar voor andere initiatieven in de samenwerking tussen bedrijfsleven en onderwijs. Deze subsidie heeft bestaande plannen en ambities de juiste boost gegeven"

RODE DRADEN

Wat kunnen we leren van de twaalf leerlabs?

Inzichten en praktische handvatten voor **samenwerking** aan doorlopende leerlijnen vmbo-mbo

In tien interviewartikelen met in totaal twaalf leerlabs zijn veel leerlessen en inzichten opgetekend. Inzichten die niet alleen voor deze leerlabs relevant zijn, maar waar ook toekomstige samenwerkingen tussen vo- en mbo-scholen hun voordeel mee kunnen doen. In dit artikel vatten we deze praktijkervaringen samen en vertalen we ze naar enkele inzichtelijke modellen en conceptuele kapstokken. Want niets is zo praktisch als een goede theorie, sprak organisatiepsycholoog Kurt Lewin al.

Als we iets hebben geleerd de afgelopen maanden, is het wel dat 'doorlopende leerroutes' en het werken daaraan niet één vaste route of vast recept kent. De leerlabs die met dit thema aan de slag gingen hebben deze wens op verschillende manieren ingevuld, zowel op inhoud als proces. Tegelijkertijd waren er veel rode draden in hun ervaringen. En van al deze diversiteit en overeenkomsten kunnen wij leren!

Als we door de oogbaren kijken naar alle leerlabs, waar zij zich op richten, waar zij tegenaan lopen en waar succesfactoren zitten, valt op dat in alle leerlabs 'op drie borden' wordt geschakeld:

- 1 De mensen in de leerlabs zijn **inhoudelijk** aan de slag met het bedenken, vormgeven en uitvoeren van initiatieven en activiteiten
- 2 De mensen in de leerlabs bouwen aan hun onderlinge **samenwerking** tussen het vmbo en het mbo, investeren in het contact, de ontmoeting, de afspraken en evalueren die samenwerking ook
- 3 De mensen in de leerlabs besteden in hun eigen **school of onderwijsinstelling** aandacht aan commitment, borging en verankering.

Om gezamenlijk tot resultaten te komen is actie op al deze domeinen nodig. Zonder samenwerking kom je niet tot een gezamenlijk inhoud. Zonder inhoud word je een ongerichte praatclub. En zonder verankering kom je tot prachtige plannen, maar zal geen leerling er ooit iets van merken, of valt de samenwerking weg als één van de kartrekkers vertrekt.

Alle drie zijn nodig dus, maar het hoeft niet allemaal tegelijk. Er zit niet één juist stappenplan of volgorde achter. Je kunt op elk van deze domeinen beginnen. Veel leerlabs starten vanuit een combinatie van de domeinen 'inhoud' en 'samenwerking': waar zien we problemen en kansen, waar willen wij met elkaar op inzetten, wat willen we bereiken en wie hebben we daarbij nodig? Deze eerste verkenning vindt soms plaats door managers, directeuren of beleidsmedewerkers, en soms door docenten. Het eerste initiatief kan dus overal liggen.

In sommige leerlabs werd bewust gekozen om te beginnen met de samenwerking: docenten bij elkaar brengen, zonder vooropgezet programma of project. Vanuit die ontmoeting door docenten konden allerlei initiatieven ontstaan die bijdragen aan de grotere ambitie. De leerlabs Noord-West Veluwe en Noord- Drenthe waren hiervan mooie voorbeelden.

Weer andere leerlabs zetten eerst stevig in op een combinatie van inhoud en verankering. Zo werd in leerlab Gorinchem gestart met een haalbaarheidsonderzoek voor een doorlopende leerlijn: eerst onderzoeken of het initiatief ook uitgevoerd en verduurzaamd kan worden, voordat we daadwerkelijk met de samenwerking starten. Geen vaste volgorde dus, maar voor een succesvolle, effectieve en duurzame samenwerking, zijn ze uiteindelijk alle drie broodnodig. We diepen elk van deze drie domeinen nader uit.

Figuur #1

Drie domeinen voor duurzame samenwerking op de aansluiting vmbo-mbo.

RICHTEN OP DE INHOUD

De eerste vraag op het domein van de inhoud is: waar willen we nu precies aan gaan werken? Wat is onze opgave, wat willen we verbeteren? Dat vraagt om een analyse van de huidige situatie en een gedeeld beeld over de gewenste situatie. Deze exercitie vraagt tijd en inzet van alle betrokkenen en kan dus best even duren, zo zagen wij onder meer in het leerlab van Middelharnis.

Vervolgens kun je met elkaar gaan bepalen welke acties en activiteiten nodig zijn om dat doel te bereiken. De concrete initiatieven die de leerlabs ontwikkelden en uitvoerden waren heel divers. We zagen hier drie gebieden waarop de inhoudelijke samenwerking zich kon concentreren: het curriculum, de leerling en de docent.

Het curriculum

Een groot aantal leerlabs focuste op het curriculum: het naast elkaar leggen van de curricula en eindtermen van het vmbo en het mbo, verkennen waar overlap zit (of juist hiaten) en zoeken naar mogelijkheden om die eruit te halen, zodat er meer ruimte is voor verdieping en verbreding. Soms gebeurde die vergelijkende exercitie door de externe procesbegeleider, zoals in leerlab Den Bosch het geval was. Maar meestal gingen docenten vanuit het vmbo en het mbo bij elkaar zitten, wat naast het leren kennen van elkaars vakinhoud ook bijdroeg aan de onderlinge ontmoeting en het leren spreken van elkaars taal.

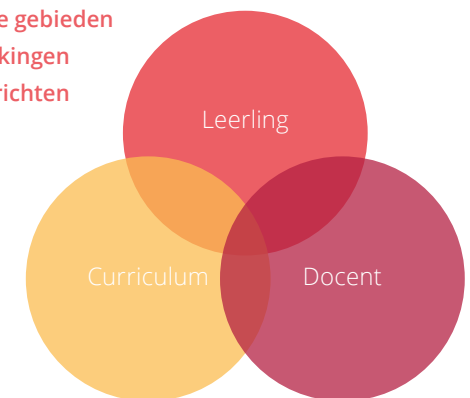
In verschillende leerlabs werd gezocht naar een verbinding op keuzedelen en keuzevakken: welke keuzedelen van het mbo kunnen al in het vmbo worden aangeboden? Een puzzeltje, zeker als het bijvoorbeeld om een relatief breed vmbo-profiel gaat waarin je wilt aansluiten bij een relatief smalle mbo-opleiding, zoals in Weert het geval was. Of wanneer er sprake is van een relatief klein aantal leerlingen, zoals in Stadskanaal. Daar vonden de betrokkenen een oplossing in het modulair werken, om zo een aanbod op maat te ontwikkelen.

Samenwerken op de vakinhoud gebeurde ook vanuit de praktijkgerichte programma's, die in verschillende leerlabs in ontwikkeling waren, zoals in Heerhugowaard en Helmond. Vanuit die brede praktijkgerichte programma's voor tl- en gl-leerlingen, werd gezocht naar inhoudelijke aansluiting bij (relatief brede/algemene) keuzedelen van het mbo.

Samenwerking tussen één mbo-instelling en één vo-school kan al ingewikkeld zijn, maar sommige leerlabs hadden te maken met een flink aantal vo-scholen. Dan wordt het werken aan een doorlopende leerlijn of route nog een stuk complexer, omdat vo-scholen een ander onderwijsaanbod bieden. Hier werd op verschillende manieren mee omgegaan. Zo zagen we in Noord-West Veluwe dat gekozen werd voor een focus op de avo-vakken, om met deze diversiteit om te gaan. In 's-Hertogenbosch koos men voor het ontwikkelen van vier afzonderlijke leerroutes: twee voor iedere vo-school. In Noord-Drenthe richtte men zich vooral op LOB en ten slotte in Noord-Holland, waar vol werd ingezet op het realiseren van een programmatische aansluiting in plaats van een doorlopende leerroute.

Figuur #2

**Drie inhoudelijke gebieden
waar samenwerkingen
zich op kunnen richten**

De leerling

Activiteiten richtten zich ook vaak rechtstreeks op leerlingen: door te investeren op het gebied van LOB, hen goed te begeleiden in hun keuzeproces en leerlingen vroeg kennis te laten maken met dat 'grote ROC'. In leerlab Amsterdam-IJburg bijvoorbeeld, werd vol ingezet op LOB voor leerlingen. En in Noord-Drenthe stond de vroege kennismaking en zachte landing op het mbo centraal.

Ook uitwisseling van leerlingen kan hier onderdeel van zijn. In Den Bosch gingen leerlingen HBR voor een keuzedeel naar het mbo, om daar ervaring op te doen in een restaurant. Een mooie uitdaging, die voor sommige leerlingen ook nog wel spannend bleek: voor het vervolg wordt overwogen of gastlessen door mbo-docenten op het vmbo als tussenstap zinvol is. In leerlab Weert was een vergelijkbare wens en is het plan om de overgang op te bouwen: eerst gaan docenten van het mbo naar het vmbo voor gastlessen en opdrachten, later komen de vo-leerlingen naar het mbo.

De docent

Bij activiteiten die zich richten op docenten kan het gaan om ontmoeting en elkaar leren kennen, een belangrijk onderdeel van het leerlab Noord-West Veluwe. Ook professionalisering en opleiding van docenten kan deel uitmaken van de activiteiten op dit gebied. Het kan ook betrekking hebben op de uitwisseling van docenten, in de vorm van gastcolleges. Dat

laatste gebeurde bijvoorbeeld in de leerlabs Helmond, West-Brabant en Heerhugowaard.

Een kapstok van overlappende gebieden

Uiteraard is een dergelijke indeling geen of-of keuze: vaak raken initiatieven meerdere van deze gebieden. Docenten van het vmbo en mbo bij elkaar brengen om hun PTA's en OERs te vergelijken, zoals bijvoorbeeld in Noord-West Veluwe gebeurde, omvat zowel aan het gebied docent als het curriculum. De activiteiten in 's-Hertogenbosch, waar vo-leerlingen HBR keuzedelen volgden op het mbo, raken zowel het gebied van de leerling als van het curriculum. En in West-Brabant werd gewerkt met challenges, die zelfs alle drie de gebieden raken: inhoudelijke opdrachten, ontworpen door mbo- en vo-docenten, waar vo-leerlingen aan werkten en waar gastlessen gegeven werden door mbo-docenten.

Toch kan een dergelijke manier van kijken helpen om scherpte te krijgen en spraakverwarring te voorkomen. Want impliciet hebben we beelden in ons achterhoofd bij grote thema's als 'aansluiting' en 'doorlopende leerlijnen' en denkt de één eerder aan inhoudelijke vakaansluiting, terwijl een ander associaties heeft die over LOB en keuzeprocessen gaan. Het gezamenlijk ontrafelen van waar we het dan precies over hebben en waar we op willen inzetten, helpt om het gesprek aan het begin van zo'n samenwerkingstraject te verhelderen en aan te scherpen.

INVESTEREN IN DE SAMENWERKING

Samenwerken gaat niet vanzelf. Dat geldt al binnen je eigen school, maar zeker als je met mensen van andere scholen samenwerkt: een context waarin je elkaar niet automatisch veel tegenkomt. Samenwerken is een factor die expliciete aandacht behoeft. Dat begint met elkaar ontmoeten, zodat er een relatie en vertrouwen kan groeien, je elkaars taal leert spreken en samen kan ontdekken waar de kansen en mogelijkheden voor de inhoudelijke samenwerking liggen. Maar het vraagt ook om blijvende aandacht: ook als het plan er ligt of je bent al met elkaar aan de slag, blijft investeren in de samenwerking nodig. Welke afspraken en spelregels hebben we met elkaar gemaakt, passen die nog bij de fase waarin we zitten, evalueren we niet alleen op de inhoudelijke voortgang van projecten en initiatieven, maar staan we ook eens stil bij de relationele en groepsdynamische kant van de samenwerking? Daarmee houdt je de samenwerking krachtig en vitaal.

We zien vijf condities waarop in een samenwerking aandacht besteed moet worden, om de kans op succes zo groot mogelijk te maken.

Werken aan een gedeelde ambitie

Bij het verkennen van de opgave en het bepalen van de inhoud (het inhoudelijke domein) is er een ambitie geformuleerd. Vanuit het samenwerkingsperspectief is het belangrijk te toetsen of de verschillende betrokkenen ook echt dezelfde beelden en verwachtingen hebben bij deze ambitie, of dat er ergens spraakverwarring is ontstaan. En of deze ambitie voor alle partijen voldoende relevant en inspirerend is.

Recht doen aan belangen

Bij een samenwerking hebben we al snel het idee dat 'onze eigen belangen er niet toe doen', we zijn hier immers bij elkaar voor de leerling, het onderwijs, of de regio. En ja, het helpt als alle partijen het gezamenlijke belang zien en daar waarde aan hechten. Maar het gesprek alleen voeren over de gezamenlijke of maatschappelijke belangen is onvoldoende. Wanneer je van een ander verwacht dat hij over zijn belangen heen stapt, is de kans op een duurzame verbinding klein. Voor alle partijen in een samenwerking moet er iets te brengen en ook iets te halen zijn. Wat helpt is om te erkennen dat er verschillende belangen zijn en daar expliciet en waardevrij het gesprek over te voeren. Dit draagt bij aan wederzijds begrip, wat er weer toe leidt dat partijen moeite gaan doen voor elkaar en bijvoorbeeld met elkaar meedenken over hoe de eigen organisatie mee te nemen. Belangen zijn er toch. En dan kun je ze maar beter op tafel, dan onder de tafel een rol laten spelen.

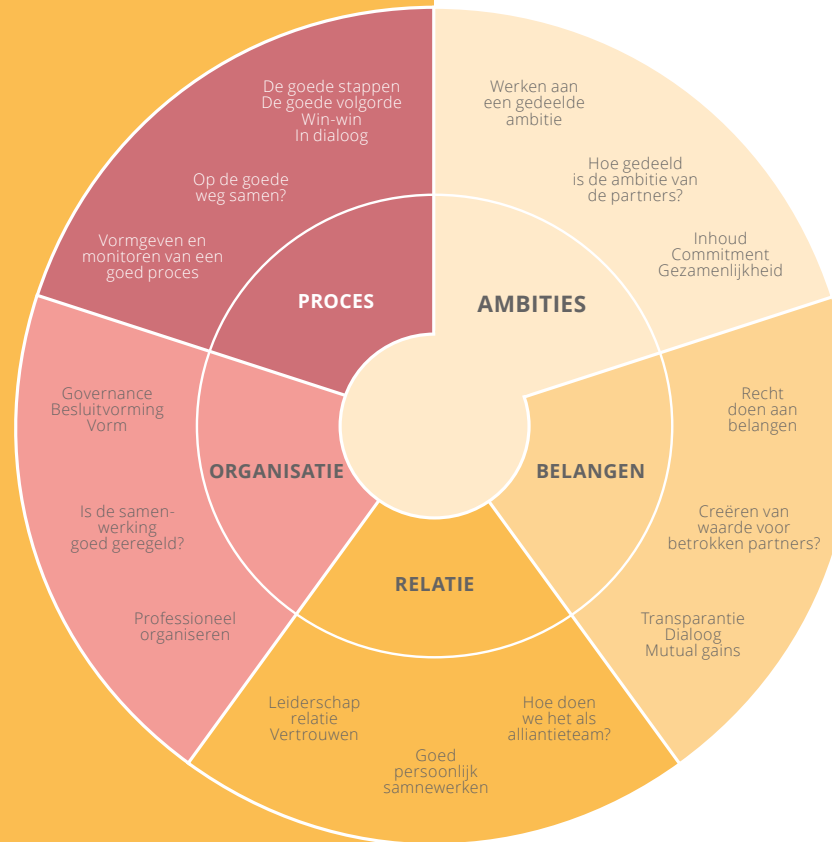

Aandacht voor persoonlijke relaties

Samenwerken is mensenwerk en daarbij spelen sociaalpsychologische processen en groepsdynamiek altijd een rol. Persoonlijke verhoudingen en relaties (elkaar iets gunnen of juist misgunnen, elkaar vertrouwen of juist niet) zijn vaak net zo belangrijk als inhoudelijke argumenten. Bouwen aan vertrouwen begint bij elkaar ontmoeten en echt leren kennen. Ook buiten de formele vergadermomenten om. Dus vergeet niet af en toe die kop koffie met elkaar te drinken of maak eens een gezamenlijke wandeling in plaats van een overleg aan de vergadertafel. In leerlab Noord-Drenthe werd dit heel serieus genomen. Na de Corona-periode met veelal online overleggen, werd er een boost gegeven aan de onderlinge relaties met behulp van een barbecue voor alle betrokkenen; zowel stuurgroepleden als alle docenten van de ontwikkelteams.

Figuur #3

Vijf condities voor
kansrijke samenwerking

Het professioneel organiseren van de samenwerking

De samenwerking vraagt ook om een professionele organisatie. Je komt elkaar niet automatisch tegen, dus dat betekent dat er met enige regelmaat ontmoetingen georganiseerd en gefaciliteerd moeten worden, dat helder is hoe besluiten tot stand komen en wie welke rol heeft. Een passende organisatievorm staat in verhouding tot de gedeelde ambitie: zo licht als mogelijk en zo zwaar als nodig is om de ambities te realiseren.

Ontwerpen van een passend proces

Om van ambities tot resultaten te komen, is een proces nodig. Het werkt prettig als de stappen, fasen en mijlpalen helder zijn. Tegelijkertijd schuilt hier ook een risico: pas in beweging komen als alles helder is. De leerlabs hebben laten zien dat het vaak juist goed helpt om zo snel mogelijk aan de slag te gaan en gaandeweg te ontdekken wat er uitgezocht en uitgedacht moet worden. Leerlab 's-Hertogenbosch is hiervan een goed voorbeeld. Zij kozen voor een cyclisch proces met zogenoemde ontwikkelcirkels. Een procesbegeleider, extern of van een van de betrokken partijen die door iedereen wordt vertrouwd en als neutraal beschouwd, helpt om het proces in beweging te krijgen en te houden. De onafhankelijk projectleider die in leerlab Noord-Holland als 'smeerolie' tussen alle partijen en alle lagen fungeerde, was hier een mooi voorbeeld van.

Zelf aan de slag met deze condities?

Het reflectie-instrument helpt je het gesprek te voeren met je samenwerkingspartners.

VERANKEREN IN ORGANISATIES

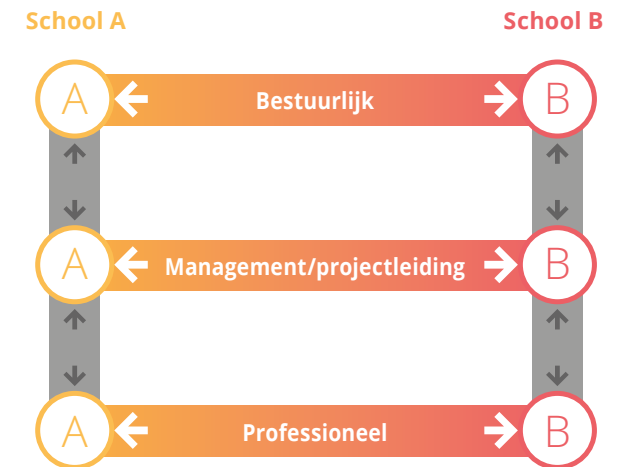
Alles wat je aan de samenwerkingstafel afsprekt, zal uiteindelijk moeten landen in je eigen school. Als dit domein ontbreekt, wordt de samenwerking een 'praatclub', waarin wel wordt gesproken over samenwerking, maar waarin niets gebeurt. Aandacht voor het verankeren in de eigen organisatie vraagt om een aantal randvoorwaarden.

Om afspraken aan de samenwerkingstafel te laten landen in je eigen organisatie, heb je commitment nodig van je collega's, op verschillende lagen van de organisatie. Binnen elke school zijn grofweg drie niveaus te onderscheiden: bestuurders, management (bijv. school-, team- of projectleiders) en docenten. Het initiatief voor een doorlopende leerlijn kan overal ontstaan, maar betrokkenheid van alle deze lagen is essentieel voor het daadwerkelijk invoeren en borgen hiervan. Wanneer bestuurders, teamleiders en docenten goed met elkaar communiceren en op één lijn zitten, zijn visie en praktijk binnen de school met elkaar verbonden. In leerlab Noord-Holland kwam dit mooi tot uiting: het initiatief ontstond top-down, vanuit de bestuurders, maar alle lagen waren daar aangehaakt. Er was bestuurlijk commitment en de projectleider zorgde voor verbinding tussen alle betrokkenen.

Ook tussen de samenwerkende scholen is afstemming op die verschillende niveaus van meerwaarde. Dat voorkomt dat wat bijvoorbeeld tussen docenten in een samenwerking wordt uitgedacht, onvoldoende aansluit bij de strategische koers die bestuurders in gedachten hadden. We noemen dat ook wel 'het achtje dichtorganiseren'. Wanneer je in alle partnerscholen de interne afstemming op orde hebt én tussen de scholen de afstemming ook goed geregeld hebt, ontstaat er een achtje. En dat zorgt voor draagvlak binnen en tussen de organisaties.

Figuur #4

Het achtje op orde

Het faciliteren van de uitvoering

Net zoals er ruimte moet zijn om de samenwerking te faciliteren (de ontmoeting, overleg, het aanstellen van een procesbegeleider of projectleider) moet de uitvoering in de eigen organisatie ook gefaciliteerd worden. Het uitvoeren van de initiatieven vraagt iets extra's of anders van docenten en andere betrokkenen. Of dat nou het geven van een gastles is, het bedenken van nieuwe LOB-opdrachten als vo-docent, of het begeleiden van jongere leerlingen dan je als mbo-docent gewend bent, ruimte en stimulans om te kunnen ontwikkelen, uit te voeren, te evalueren en bij te sturen, zijn van cruciaal belang.

Evalueren, terugkoppelen en bijsturen

In de daadwerkelijke uitvoering blijkt hoe goed de ideeën die aan de samenwerkingstafel zijn gemaakt daadwerkelijk zijn. Is het werkbaar en uitvoerbaar voor de betrokken docenten? Is het effectief en van meerwaarde voor de leerlingen? De tijd nemen voor evaluatie, het liefst ook met en door leerlingen, helpt om tussentijds bij te sturen en door te ontwikkelen. In het leerlab Amsterdam-IJburg, bijvoorbeeld, hielp het tussentijds evalueren met leerlingen om de LOB-opdrachten nog effectiever te maken.

TOT SLOT

Samenwerken aan een doorlopende leerroute vmbo-mbo vraagt om een lange adem. De projectperiode van een jaar biedt een goede start, maar het werken op drie domeinen vraagt aandacht, ontwikkeltijd en commitment. We hopen met de praktijkvoorbeelden en de handvatten uit dit digizine regio's die aan de start staan van hun samenwerking een helpende hand te kunnen reiken, want op veel plekken in het land zijn we met vergelijkbare initiatieven bezig. Leer van elkaar en vooral, ga aan de slag!

COLOFON

STERK Beroepsonderwijs

Digizine voorjaar - uitgegeven maart 2023
Samen bouwen aan de aansluiting vmbo-mbo

Redactie

Teksten

[COMMON EYE](#)

Vormgeving

Rachel Huigevoort

[IMAGEAU](#)

Fotografie

Hetty van Oijen

Sijmen Hendriks

Eindredactie

[COMMON EYE](#)

Coördinatie

Esther Klaster

Meer weten?

Kijk ook eens op

[BOUWSTENEN VOOR WERKEN AAN DOORLOPENDE LEERROUTES](#)

[WEBINARS OVER DOORLOPENDE LEERROUTES](#)

[WET DOORLOPENDE LEERROUTE](#)

Vragen?

INFO@STERKBEROEPSONDERWIJS.NL

Blijf op de hoogte!

Dit digitale magazine vind je op

[HTTPS://WWW.STERKBEROEPSONDERWIJS.NL/LEERLABS](https://www.sterkberoepsonderwijs.nl/leerlabs)

Volg ons online

[LINKEDIN](#) - [YOUTUBE](#) - [WEBSITE](#)

Dit magazine is tot stand gekomen in samenwerking met

Rico Vervoorn

[MBO-RAAD](#)

Marleen Harink

[VO-RAAD](#)

Wilma Roijackers

namens MBO Raad en VO-raad